

Namminersornerullutik Oqartussat - Grønlands Hjemmestyre
Inuussutissarsiornermut, Nunalerinermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfik
Direktoratet for Erhverv, Landbrug og Arbejdsmarked

Inuussutissat pillugit naalakkersuinikkut nassuiaat 2004

EM 2004/60

INSP J.nr. 47.90

Siulequt.

Naalackersuisut matumuuna siunissami kalaallit inuussutissanut naalackersuinikkut ingerlatsinissaannut pilersaarutertik saqqummiuppaat. Naalackersuisut anguniagaraat inuit Kalaallit Nunaanniittut tamarmik periarfissaqassasut inuussutissanik peqqinnartunik toqqaasinnaanissaminnut, inuussutissanik isumannaatsuunermikkut qulakkiikkanik, sapinngisamik amerlanersaat maani nunami nammineerluta tunisassiassaatsinnik tunisassiaasimasunik.

Isumatumik toqqaasinnaassagaanni paasissutissanik toqqammaveqarluni toqqaasoqartariaqarpoq. Taamaattumik inuussutissat peqqinnartut suunerinik suullu peqqinnanngitsuunerinik ilisimasanik siaruarterniarnermi innuttaasunut paasisitsiniaaneq atuarfinnilu ilinniartitsineq sakkussaapput pingaaruteqartut.

Nunap pisuussutaanik pitsaanagerusumik pimoorusaanerusumillu iluaquteqarnissaq inuussutissanillu annertunerusumik imminut pilersorsinnaanissaq Naalackersuisut kissaatigaat. Tamakku imminut attassinnaasumik aningaasaqalernissap tungaanut sulinermi alloriarnerupput pingaaruteqartut, kisianni nassuiaammi saqqummiunneqartumi takuneqarsinnaasutut tamanna innuttaasut peqqissusiannut malunnaateqarluartumik iluaqutaassasoq, tassami kalaallit tunisassiaat amerlasuut inuussutissartaqarluarmata nunat killiit nerisassaataanni amigaatigineqartunik.

Naalackersuisut takorluugaat piffissamut sivisuumut anguniagaapput ukiunilu arlalinni suleqqaarluni piviusunngortinneqarsinnaassallutik, siunnersuutilli suliniutillu aallartinneqartut eqqortup tungaanut alloriarnerupput. Nassuiaat oqaluuserineqarsimalerpat suliaasaqarfimmi pingaarnersiulluni iliusissat Naalackersuisunit suliarineqassapput, taakkunani iliusissanut pilersaarut ilaassalluni nalunaarutigalugu suliniutit ataasiakkaat qaqugu naammassineqareersimassanersut. Inernerit takkussuutilerpata qisuariarfigineqartariaqarput suliniutillu nutaat ilanngullugit suliaq ingerlateqqinneqassaaq siunniussat piviusunngortikkumallugit.

Neriuutigaara nassuiaat manna inuussutissat pillugit naalackersuinikkut oqallinnermut pissarsiffiusumut tunngaviussasoq taannalu aallaavigalugu tamatuma kingorna suliniuterpasuarnik siunissamut sammitinneqartunik naammassinnissutaajumaartoq.

Johan Lund Olsen

Imarisat allattorsimaffiat:

Siulequt	2
Imarisat allattorsimaffiat	3
1. Allaqqaasiut.....	4
2. Anguniakkat takorluukkallu pingaarnerit nutaanillu suliniuteqalernissamut pisariaqartitsineq.....	5
2.1 Inuussutissat pillugit naalakkersuinikkut takorluukkat.....	6
2.2 Qanoq iliortoqassava?.....	8
3. Suliniutitut nutaanut siunersuutit.....	9
3.1 Inuussutissaqarneq nerisassanullu politikki.....	9
3.2 Uumasut nakorsaqarnikkut malittarisassat inuussutissallu isumannaatsuunerat	11
3.3 Tuniniaaneq, pilersuineq tunisassiornerlu.....	12
4. Ilaannakuusumik nalunaarusianit tigulaarineq	17
4.1 Ilaannakuusumik nalunaarusianit tigulaarineq 1: Inuussutissaqarneq nerisannullu politikki ..	17
4.2 Ilaannakuusunik nalunaarusianit tigulaarineq 2: Inuussutissat isumannaatsuunerat uumasullu nakorsaqarnikkut malittarisassat	26
4.3 Ilaannakuusunik nalunaarusianit tigulaarineq 3: Tunisaqartarneq, pilersuineq tunisassiornerlu	30
Ilangussaq : Inuussutissat pillugit naalakkersuinikkut nassuiaat 2004-imut tusarniaavigineqartut allattorsimaffiat.....	48

1. Aallaqqaasiut.

Inuussutissat pillugit naalackersuinikkut 2004-imut nassuiaat matumuuna saqqummiunneqarpoq. Nassuiaatip imarai Naalackersuisut takorluugaat, anguniagaat, killiffinnut nassuiaataat aamma kalaallit siunissami inuussutissanut naalackersuinikkut ingerlatsineranni aqutit suut atorneqarnissaannut kaammattuutit. Nassuiaammut tunuliaqutitut nalunaarusiat suleqatigiissitanit pingasuusunit suliarineqarsimapput, taakku immikkuutaarlutik suliaasaqarfiit sammisimavaat ukuusut:

1. Inuussutissaqarneq/nerisanut politikki
2. Inuussutissat isumannaatsuunerat/uumasut nakorsaqaarnikkut malittarisassat aamma
3. Tuniniaaneq, pilersuineq & tunisassiorneq.

Inuussutissat pillugit suleqatigiissitaq Inuussutissat pillugit Siunnersuisooqatigiit allattoqarfiannit siulersorneqarpoq aammalu Atuisut Siunnersuisooqatigiivisa saniatigut ilaatigut Peqqissutsimut Pisortaqaarfimmit, Inuussutissat pillugit Siunnersuisooqatigiinnit, Peqqinnissamik Nakkutilliisoqarfimmit aamma Inuulimit peqataaffigineqarluni. Inuussutissat isumannaatsuunissaat pillugu suleqatigiissitaq Inuussutissarsiornermut Pisortaqaarfimmi Uumasunut nakorsaqaarnikkut immikkoortortamit siulersorneqarpoq peqataaffigineqarlunilu Nunanut allanut tunngasunut Pisortaqaarfimmit, Peqqinnissamik Nakkutilliisoqarfimmit, Inuussutissat pillugit Siunnersuisooqatigiinnit aamma Inuussutissanut Pisortaqaarfimmit. Tuniniaaneq, pilersuineq tunisassiornerlu pillugit sulineq Inuussutissarsiornermut, Nunalerinnermut Suliffeqaarnermullu Pisortaqaarfimmi Inuussutissarsiutinut immikkoortortaqarfimmit siulersorneqarpoq Piniarnermut Aalisarnermullu Pisortaqaarfik, NUKA A/S aamma INULI peqataasoralugit.

Nassuiaat 2004-imut aningaasanut inatsimmi aningaasaliissutinut sinaakkusiussat iluanni suliarineqarsimavoq, taamaattumik sulinerup nalaani ilisimatusarneq kisitsisitigullu paasissutissiorneq ingerlanneqarsimangillat, taamaattumik nassuiaat sulinermi peqataasorpasuit assigiinnigitsut suliaasaqarfimmi ilisimasaat pigineqartut tunngavigalugit ataatsimoortumik inerniliinertut isigineqarnerusariaqarpoq.

Nerisat inuup peqqinnissaanut naak pingaaruteqaraluaqisut tamanna peqqinnissaq pillugu naalackersuinikkut nassuiaataangilaq. Taamaattumik assersuutigalugu imigassamik tupamillu atuinerup qanoq annikillisinneqarsinnaanera imaluunniit kigutiginnerulernissaq pillugu apeqqutit ilanngunneqangillat, naak tamakkua aammattaq Naalackersuisunut pingaaruteqaraluartut. Taamaattumik ajornartorsiutit tamakkua inuussutissat pillugit naalackersuinnermut ataqatigiissillugit iluarsiivigineqassangillat.

Inuussutissanut naalackersuinikkut ingerlatsineq pillugu Inatsisartut isumartik nalunaareerpassuk pilersaarutit piviusunngortinniarnannik sulineq aallartinneqassaaq.

Inatsisartuni oqallinneq nassuiaatillu tusarniaassutigineqarneranut akissuteqaatit tiguneqartut tunngavigalugit suliaasaqarfimmi pingaarnersiulluni iliuusissat aamma iliuusissanut pilersaarummik suliniutit ataasiakkaat qaqugu naammassineqareersimanissaannik nalunaarutitalik Naalakkersuisunit suliarineqassapput. Tamatumani aningaasaqarnikkut kingunnerisinnaasaasa paasinianeqarnissaat kiisalu inatsisiliani atuuttuni allaffissornikkullu peqqusissutini allannguisoqartariaqarnerisq peqataasunut attuumassuteqartunut malittarisassat malillugit tusarniaanissaq soorunami piumasagaataapput.

2. Anguniakkat takorluukkallu pingaarnertit nutaanillu suliniuteqalernissamut pisariaqartitsineq.

Inuussutissat taakkuupput inuit tamarmik isummerfigisartagaat. Inuussutissanik peqqinnartunik nerisaqartarnejq ilaatigut uumaannarnissamut tunngaviuvoq, ilaatigullu nerisaqartarnejq, aamma allanik ilaqarluni, mamarsarnermik ilaqartarpoq, soorluttaaq inuussutissanik tunisassiornejq suliarinninnerlu kulturikkut annertuumik pingaaruteqartuusoq. Taakku saniatigut tunisassiornejq inuppasuarnut aningaasarsiutaallunilu suliffissaqarfiuvoq. Nunami maani avammut nioqputigineqartut ataatsimut isigalugu aalisagaapput qalerualiullutillu, taamaattumik inuussutissalerineq inuiaqatigiinnut kalaallinut annertoorujussuarmik pingaaruteqartuuvoq.

Taamaattumik Naalakkersuisut pingaartippaat naalakkersuinikkut ingerlatsinerup oqaasertalernejqarnermigut pingaarnertut anguniagassanik takorluukkanillu imaqarnissaa, naammassiniarneqarnermik piviusemik suliniuteqarnermik ikorfartorneqartussamik.

Siunissami inuussutissat pillugit naalakkersuinikkut ingerlatsinissami anguniagassatut pingaarnertut Naalakkersuisut siunniussaata kinguliini issuarnejqartut:

Nerisassanik peqqinnartunik assigiinngissitaartunik inuussutissanit isumannaatsunit piliaasunit sapinngisamillu amerlanerpaartaat nunami maani nammineq tunisassiaatitsinnit piujuartitsinissamik tunngaveqarluni pissarsiarineqarsimasunit tunisassiaasunik Kalaallit Nunaanni inuit tamarmik toqqaasinnaanissaat periarfissaassaaq.

2.1 Inuussutissat pillugit naalackersuinikkut takorluukkat.

Nerisassanik peqqinnanngitsunik avataanit eqqussukkanik, soorlu naatsiiyanik panertunik, mamakujunnik, sukkunik il.il., atuineq ima annertutigaaq amerligaluttuinnartut inooriaatsimit tunngaveqartumik nappaatinik inuunermik sivikillisitsisartunik inuunerullu pitsaassusianik ajornerulersitsisartunik eqqorneqartalerlutik. Eqqortumik toqqaasinnaajumalluni eqqortut suunersut ilisimasariaqarput. Taamaattumik innuttaasuni ilisimasaqassuseq pillugu Naalackersuisut takorluugaat imaapput:

Peqqinneq inuussutissallu pillugit ilisimasanut takorluugaq

Inuussutissat suut peqqinnartuunerinik suullu peqqinnanngitsuunerinik Kalaallit Nunaanni inuit tamarmik naammaginartumik ilisimasaqarput, taamaalillutillu nerisassanik nappaatinik pinaveersimatitsisunik pitsaasumillu inuuneqarluni sivisuumik inuuneqartitsisinnaasunik kinaluunniit toqqaanissamut periarfissaqarpoq.

Inuussutissat pisiarineqarsinnaasut tasaanerusarput inuussutissat avataanit eqqussukkat inuussutissalerinermik suliffissuaqarfinneersut, inuussutissat aqqutigalugit nappaatinik pinngortoqaraangat akuttungitsumik tusagassiorfitsigut eqqartornerlugaasartuniit. Tamatunga taakkuninnga atuineq toqqissinnaartippaa. Nioqqutissat najugarisami piliarineqartut ilisimaarineqarnerupput tamannalu toqqissisimanerulersitsisarpoq, nioqqutissanillu tamakkuninnga atuisunut paasissutissanik nalunaaqutsersuisarnej annikinnerugajuppoq. Taamaattumik inuussutissat pisiarineqarsinnaasut pillugit Naalackersuisut takorluugaat imaapput:

Kangerlummiit nerrivimmuut inuussutissat isumannaatsut pillugit takorluugaq

Inuussutissat peqqinnartut isumannaatsullu amerlasuut, Kalaallit Nunaanni innuttaasut nerissallugit toqqissisimanarisaat paasissutissanillu ujartorneqartunik niuertarfinnit nalunaaqutsersorneqarsimasut pisiarineqarsinnaasut amerlasuupput.

Nunami sumiiffiit ilaanni ima pisaqamasoqartartigigaluartoq allaat tunitsivissaaleqinartarluni, taamaattoq nunap ilaani allami tamakkunangga amigaateqarnej uppernanngingajapporluunniit. Assartuinermini akigititat pissutaalersinnaasarpur kalaallit nerisassaataasa unammillersinnaannginnerannut, naak ingerlaarfinni aalajangersimasuni nassiussanut inissaqaraluartoq. Assartuinermini ingerlatseriaatsip nunallu iluani pissutsinut sinaakkusissat aalisarnikkut, piniarnikkut nunalerinikkullu tunisassiat, atuisartunit tunisassarineqarnissaminnik ujartugaasartut, atorluarneqarnissaat ikorfartortariaqarpaat.

Namineq tunisassiassaatinik innuttaasunik peqqinnerulersitsisussanik, suliffissaqartitsinerusunik nunaniillu allanit tunisassianik eqqussuinerup pisariaqartinneqarneranik annikinnerulersitsisumik piujuartitsineq tunngavigalugu atuinerulernissap tungaanut ingerlanissaq Naalackersuisut kissaatigaat. Tamakku tamaasa katillugit Naalackersuisut kissaatigaat taamatut ineriartortitsineq Kalaallit Nunaata imminut attassinnaasumik aningaasarsiornikkut nammineerneruleriartorneranut taamalu nammineer-nerulernissaanut aqqutissiueqataassasoq.

Inuussutissalerinermik ingerlataqartunut atugassarititaasut pillugit takorluugaq

Inuussutissalerinerup iluani suliffinnik pilersitsinissamut ineriartortitsinissamullu inuiaqatigiit kalaallit atugassarititaat piujuartitsinermik tunngaveqarluni inuussutissanik tunisassiornermut, tunisassianik ineriartortitsinermut tuniniaanermullu, tamanna inuiaqatigiit aningaasaqarneranni imminut akilersinnaagaangat, siuarsaataallutillu ikorfartuutaapput.

Naalackersuisut anguniagaraat nunap inuussutissatigut pisuussutaasa pitsaanerusumik annertunerusumillu iluaqutiginiarneqarnissaat aammalu annertunerusumik imminut pilersorsinnaanissaq kiisalu ilisimatusarnerup, misileraanerup- ineriartortitsinermilu pilersaarusiernerit iluanni annertunerusumik suliniuteqarnissaq.

Imminut pilersornerup annertusineqarnissaa qanorluunniit akilerlugu soorunami anguneqassanngilaq, inuussutissalerinermulli tamarmut unammilleqatigiissinnaassutsip annertunerusup pilersinneqarnera aqqutigalugu. Tamanna siumut sammisitamik inuussutissarsiutit siuarsaavigineqarneranni suliniuteqar-nikkut aammalu aqqissuussaannermi suliniuteqarnikkut pissaq, inuussutissarsiuteqartunut aammalu aningaasaliissuteqarnissamut pilerinarnerusumut piukkunnarnerusumullu killiliussanik pitsaanerusunik tunisisumik, suliffeqarfiit aningaasarsioreranni inuiaqatigiillu aningaasarsioreranni imminut akilersinnaasumik.

Taamaattumik tunisassiornerulernissamik anguniakkat tunngaviatigut pilersinniarneqassanngillat ingerlatsinermut tapiissutit annertusineqarnerisigut imaluunniit nunatsinni atuisartunut akigititat illersuutit tapiissutitaasa qaffatsinneqarnerisigut, taakkua immineq oqimaatsooreermata. Anguniakkat sapinngisamik anguneqassapput siumut isigisumik suliniuteqarnikkut, soorlu ilinniartitaanermut tunngasunik aammalu inuussutissarsiutinik ineriartortitsinermik kiissalu aalisarnerup iluani aqqissuussaannerup naleqqussarneranik suliniutinut atasumik pilersaarusiorneqartutut, Naalackersuisut 2005-imut aningaasanut inatsisissamut siunnersuummi ilanngullugit suliarineqartutugut. Siunertat

aningaasaliussallu erseqqinnerusumik oqimaaqatigiissaarneqarnissaat inuussutissat pillugit naalakkersuinermit periaasissatut iliuusissatullu pilersaarutissamut ilanngunneqassapput.

Inuussutissalerinermi nutaaliarluni ingerlatsineq piginnaasanillu ineriartortitsineq pillugit takorluuqaq

Nutaaliarluni ingerlatsineq piginnaasanillu ineriartortitsineq inuussutissalerinerup iluani suliffinnik piusinnaassuseqartunik ineriartortitsinissamut tunngavissaapput pingaarutillit.

Kalaallit Nunaat inuussutissanik pitsassuarnik aammalu avammut tunisassiornissami pilerinartunik nammineq peqareerpoq. Tamatumani aammattaq aalisakkanik qaleralinnillu tunisassiavut soorunami pineqarput, aammattaarli tamatumani piniarnermit nunalerinermillu tunisassiavut aamma pineqarlutik.

Suliassaqarfimmi tassani nunani tamalaani unammilleqatigiinnerup annertusiartornerani tunisassianik ineriartortitsinissap sammineqarnerunissaa pisariaqalerpoq, taamaattumillu suliffeqarfinnut piusmasaqaatit kiisalu pisortat namminersortullu annertunerusumik suleqatigiinnerunissamik piusmasaqaatit annertunerulerlutik.

2.2 Qanoq iliortoqassava?

Naalakkersuisut isumaqarput taamatut ineriartortitsineq ingerlanneqarsinnaassasoq Inatsisartut Aningaasanut Inatsisaanni aningaasaliissutaareersut anguniagaqartumik pissusissamisoortumillu iluaqutiginerisigut, tassunga ilanngullugu ilinniartitsinermut inuussutissarsiornikkullu ineriartornermut immikkoortortatigut pilersaarut. Aallaavittut eqqarsaatigineqanngilaq, tamakku qaavisigut pineqartumut amerlanerusunik aningaasaliissuteqartoqarnissaa, imaattoqarsinnaalluarporli sinaakkusiussaasut iluanni allannortiterisoqartarsinnaasoq.

Takorluukkat taakkua sisamat kingunerisaanik inuussutissat pillugit politikki pissusissamisoortunik assigiinngitsunik pingasunik suliniutissaqartitsilerpoq, tamarmik immikkut suliarineqartussanik-Suliniuteqarfissat taakku pingasut ukuupput:

1. Inuussutissat nerisassanullu politikki
2. Inuussutissat isumannaatsuunerat uumasunullu nakorsaqaarnikkut malittarisassat aamma
3. Tuniniaaneq, pilersuineq & tunisassiorneq.

Immikkoortoq 1-imi sammineqassapput apeqqutit nalinginnaasumik peqqissutsimut tunngassuteqartut inuussutissat katitigaanerinit inuussutissanullu attuumassuteqartut, taakkununga ilanngullugit atuarfinni, napparsimmaveqarfinni suliffeqarfinnilu allani nerisassanut politikki. Immikkoortoq 2-imi sammineqassapput apeqqutit inuussutissat isumannaatsuunerinit tunngassuteqartut,

inuussutissatigoortumik tunillaassuinermit toqunartoqalersarnermullu soqanngitsutut isikkullit, kiisalu nunami namminermit tunitsivimmut avammullu tuniniaanermi tunitsivimmut pineqartumut tassunga malittarisassanik aqutsisuusut. Immikkoortoq 3-imi sammineqassapput ajornartorsiorfiit tunitsivimmi pissutsiniittut tunisassiornermilu atugassarititaniittut kiisalu inuussutissalerinermi piginnaasatigut ineriartortitsinermut tunngasut.

3. Suliniutinut nutaanut siunnersuutit.

3.1 Inuussutissaqarneq nerisassanullu politikki.

Inuussutissanik peqqinnanngitsunik atuinerup annertusiartuinnarnera timillu aalatinneqarnerata annikilliarternera pissutaanerpaapput Kalaallit Nunaanni inuit sukkornermik diabetes 2-imik, uummatip taqarsuatigut nappaateqalernernik, oqimaap-pallaarnermik pualavallaarnermillu nappaatillit amerliartornerannut.

Taamaattumik Naalackersuisut suliniutinik aallartitsiniarput peqqinnarnerusunik nerisaqarnissamut siunnersuutinik amerlanerujartuinnartut toqqaasinnaalernissaannik periarfissiisumik, makkununga sammisunik:

- * Inuussutissanik atuinermit qangaaniilli nerisarineqartartut annertussusiat maannakkutut annertussutsimiiginnassaaq, ajornanngippalli annertunerulersinneqassalluni. Pingaartumik najukkami aalisakkanik nunamilu uumasunik miluumasunik kiisalu miluumasut imarmiut neqaannik nerisaqartarneq iluaqutaasumik qaffatsinneqarsinnaavoq najukkami inuussutissat mingutsitsinermik ajornartorsiutillit, tassalu pingaartumik uumasut imarmiut orsui, tingui tartuilu, pilliutigalugit.
- * Paarnanik naatitanillu atuneq qaffatsissallugu, maannakkorpiarmi døgn-imi ataatsimi 100 gr. missaanniippoq, døgn-imi ataatsimi paarnanik naatitanillu nutaanik qerititanilluunniit 400-600 gram-inik nerisaqartarnissatsinnik kaammattuutigineqartuninngarnit appasinneroqaluni.
- * Nerisani febereqassuseq qaffatsissallugu, tassalu nerinerullugit iffiat amerlanerusut, iffiukkat aserorterluagaanngitsut, iffiukkat aserorterluagaanngitsut qajuusallit (knækbrød), aammalu iffiag qaqortumut taarsiullugit issingigassat amerlanerusut.
- * Sukkutornerup annikillisinneqarnissaa. Pingaartumik meeqqat mamakujunnik, saftimik imeruersaatinillu atuinerat annikinnerusunnortillugu.
- * Orsumik ineriartortinneqarsimasumik nerisaqarneq annikillisillugu.

Nerisat peqqinnartut pingaaruteqassusiat pillugu innuttaasut ilisimasaat Naalackersuisunit nukittorsarusunneqarput. Kalaallit Nunaanni nakorsat peqatigiiffiata, Peqqissaasut kattuffiata aamma Grønlandsmedicinsk Selskabip aaqqissugaannik Peqqissaanermik Ilinniarfik Nuummilu nakorsiartarfik

suleqatigalugit arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsumik suleqatigiilluni 2004-ip ukiaani sammineqassaaq ”Kalaallit Nunaanni sukkortut aamma timip inuussutissanik iluaqutiginnittarneratigut nappaatit”.

Inuussutissanut peqqinnanngitsunik nukissaqarluartunut soorlu naatsiaanut panertunut mamakujunntut imeruersaatinullu tunngatillugu akit qaffasinnerusut, iliuitsimik allangortitsiniutitut immaqa atorneqarsinnaapput, inuussutissanik peqqinnarnerusunik atuinermt saatsitsiniutitut.

Taamaattumik Naalakkersuisunit periarfissaq misissorusunneqarpoq inuussutissanit assigiinngitsunit akitsuutitigut allannguinnikkut atuinerup sunnerneqarsinnaanissaa.

Ullut tamaasa pisortat suliffeqarfiutaanni soorlu paaqqinnittarfinni, napparsimmavinni, atuarfinni, ilinniartut najugaanni il.il. nerisassarpassuit suliarineqartarput.

Taamaattumik Naalakkersuisunit suliniutiginiarneqarpoq, suliffeqarfiit najukkani nerisassanut politikkiliorinissaat nerisaqartarnermullu aalajangersimasunik pilersaarusiornissaat, najukkani nioqutissat suliffeqarfiit nerisassiornerini atorneqarnerisa peqqinnartunillu nerisaqarnerup siuarsarneqarnissaani, inuussutissanik avataanit eqqussukkanik atuinermt taarsiullugit. Nunani allani misilittakkat takutippaat, assersuutigalugu napparsimmavimmi nerisat napparsimasut iluarusuttarnerannut annertuumik pingaaruteqartuusut, ilaatigut napparsimmavinni ullunik uninngaviusunik ikinnerulersitsisarlutik. Immaqa aningaasartuuteqarnerulernertut isikkoqarsinnaagaluarpoq, amerlanerpaartaatigulli kontomi allami annikitsuinnaanngitsunik sipaaruteqalernernik kinguneqarsinnaalluni. Naatsorsuutigineqarpoq, Inuussutissat pillugit Siunnersuisoqatigiit suliffeqarfinnut taamaattunik nerisatigut politikkiliorusuttunit ajornanngitsumik pineqarsinnaasunik pimoorussillutik ilitsersuusiorlutillu paasisitsiniutinik suliaqassasut.

Inuunermi ileqquliussat, ileqqut pitsaasut ajortullu siusissuklut tunngavilerneqartarput.

Taamaattumik Naalakkersuisunit immikkut eqqumaffiginiarneqarpoq, meeqqat inuusuttullu peqqinnartunik nerisaqartarnissamut ileqqunik ineriartortitsinissaat. Angajoqqaat meeqqat peqqinnartunik ileqqoqalernissaannut akisussaasuunerpaapput, pisortalli suliffeqarfiutaat aamma taamatut ineriartortoqarnissaanut anguniagalimmik siuarsaaqataasinnaapput. Taamaattumik meeqqat atuarfianni inuusuttullu ilinniartitaanerini pingaarnerutillugit ilinniartitsinermt ilaatinneqartariaqarpoq peqqinnartunik peqqinnanngitsunillu ileqqoqarnerit qanoq inunnik sunniisarnersut, aammalu kalaalimerngit qanoq nerisassiornermt atorneqarsinnaanersut. Peqatigitillugu annertunerusumik

tamanna pillugu paasisutissiisoqartariaqarpoq, pingaartumik tv raadiulu aqcutigalugit, taakkumi inuppassuarnut annguttarmata.

3.2 Uumasunutt nakorsaqaarnikkut malittarisassat inuussutissallu isumannaatsuunerat.

Kalaallit avammut tunisassiassanngorlugit tunisassiaat pineqartumi EU-ip malittarisassaatai tamaasa eqquutsillugit tunisassiarineqartarput. Taamaakkaluartoq kalaallit tunisassiaat EU-imut eqqunneqarnerminni nunat pingajuattut akisoqisumik piffissaajarnartaqisumillu killeqarfitsigut nakkutilliivigineqartarput.

Taamaattumik Danmarkip - Kalaallit Nunaatalu EU illuatungeralugu EU Kommissionimik isumaqatigiissuteqarniarnissaat Naalackersuisunit sulissutigineqarpoq. Isumaqatigiissutikkut EU-ip aalisakkanut aalisakkanillu tunisassianut killigititaa annertusisissavaa Kalaallit Nunaannut aamma atuuttunngortillugu. Taamaaliornikkut kalaallit aalisagaataat aalisakkanillu tunisassiaataat toqqaan-nartumik killeqarfimmi nakkutigineqaratik EU-imut eqqunneqarsinnaalissapput. Taarsiullugu Kalaallit Nunaanni aalisakkanut aalisakkanillu tunisassianut nunat pingajuanneersunit soorlu Canadamit killeqarfimmi nakkutilliisoqartalissaaq.

Aallarnisaasartut inuussutissalerinermik suliffeqarfinnik aallartitserusuttut uumasunut nakorsaqaarnikkut piunasaqaatit aallartinniarnermut akornutitut isigisinnaasarpaat, oqartussaasullu akuliuttarnerat tikilluaqqunartittarnagu. Malittarisassat Kalaallit Nunaanni pissutsinut naleqqussagaanngippallaartutut misigineqartarput.

Taamaattumik Naalackersuisut inuussutissalerinermik suliffeqarfiit pillugit nalunaarut misissoqqinniarpaat nassuerutigalugu inatsisinik unioqquutitsinani nioqquutissanik ilisimaneqarluartunik pisissagaanni tamatumuunga tunngaviusussaasoq annertuumik inuussutissat isumannaatsuunissaat. Nalunaarutip Kalaallit Nunaanni pissusiviusut ullumikkut atuuttut annertunerusumik eqqarsaa-tiginerussavai.

Naalackersuisunit oqartussaasut paasisitsiniaanissamat ilitseruinissamullu pisussaaffeqarnerat erseqqissarusunneqarpoq, taamaalilluni pingaartumik suliffeqarfinnik aallarterlaanik oqartussaasutut suliarinnittarneq aallaqqaataaniilli eqqortumik iliuuseqarnissamat ikiuutitut misigineqar-sinnaalerniassammat, aallartinniarnermi akornutituunngitsoq.

Inuussutissalerinermik suliffeqarfinnit oqartussaasut nakkutilliissallutik orniguttarnerat akuttuallaqaaq, ullumikkullu angalanermi aningaasartuutaasartut qitiusumillu allaffeqarfimmi sipaarniuteqartoqarnissaanik pisariaqartitsinerit pissutigalugit naatsorsuutigineqarsinnaan-gilaq, nakkutilliilluni orniguttarnerit akulikinnerulernissaat.

Taamaattumik qitiusumit najukkanilu nakkutilliisarnerit ataqatigiissinneqarnissaannut periarfissat Naalackersuisunit misissorniarneqarput, taamaalilluni aningaasartuutit qaffanngikkaluarlugit nakkutilliisarneq akulikinnerulersinneqarluni ajornartorsiorfinnullu qitiusumik nakkutilliinerit sammitinneqarnerulersillugit.

Atuisut ilaasa najukkani kalaalimerngit toqqanngitsoortarpaat, tunisassianimmi avataanit eqqussukkanik ajornerusumik nalunaaqutsersugaasarmata.

Nalunaaqutsersuisarnissamik nalunaarut eqquutsinneqartarnersoq aammalu atuisut ingerlatseqatigiif-fiillu eqqarsaatiginerulersillugit pingaartitsinermut allanngortillugu iluarsaanneqassanersoq Naalackersuisut misissorniarpaat.

3.3 Tuniniaaneq, pilersuineq tunisassiornerlu

Nunami namminerimi avammullu assartuinerup isumagineqarnissaani toqqagassaqarani ikittuinnarnilluunniit periarfissaqarluni atortulersuutitigut pilersuinerimik ingerlatseqatigiif-finnut oqaloqatigiinnittarneq annertuumik pingaaruteqarpoq.

Ingerlatseqatigiiffiit tamakku kisermaassinermut-assingusumik inissisimagajuttarnermikkut aamma immikkut pisussaaffeqarput inuussutissalerinerimik suliffeqarfinnik kiffartuussinissaminnut, taamaalillutik tunisassiat piffissaq eqqorlugu akinillu unamminartunik akeqarlutik annguttarnissaat akisussaaffigalugu. Naalackersuisut siunissami angallannermut politikissamik pilersaarusiornerminni pissuseq tamanna nalilersuinerminni uuttuutitut pingaartutut ilanngutissavaat.

Timmisartuussinerup iluani ilaatigut siunissami kiffartuussisarnissamik isumaqatigiissusiornerni eqqarsaatiginiarneqassaaq timmisartumik assartugassat minnerpaamik ilaannaasaluunniit nalinginnaa-sumik akigititanik appaanikkut ingerlanneqarsinnaanerit, ullumikkut ingerlaarfiit ilaasa assartugassa-tigut tamakkiisumik atorineqartannginnerat annertoq atornerujumallugu.

Inuussutissalerinerimi annertuumik pisariaqartinneqarpoq pinngitsoorneqarsinnaananilu nunap iluani piffinniit assigiinngitsuneersunit tunisassiassanik aallaaveqartumik tunisassiorsin-naanissamut periarfissaqarnissaq taamaattumillu aamma ullumikkut nuna tamakkerlugu assigiimmik akeqartitsisussaaneermik atugassarititaasut tunngavigalugit inuussutissalerinerup iluani arlalinnik aningaasaliisoqarsimavoq.

Taamaattumik Naalackersuisunit kissaatigineqarpoq, assigiinnik akeqartitsinerimi allanngue-rusinnaasut tullerriaartumik ilaatigut ingerlanneqassasut tusarniaanermilu inuussutissarsiornermik ingerlatsisuneersut kattuffigisaanneersullu eqqarsaatiginiarneqassasut inuussutissarsiutinillu

ingerlatsisunut kingunerisinnaasani misissueqqissaarnerit suliarineqartut sukumiinerusumik eqqarsaatigineqassasut.

Nuka A/S-imut atatillugu equngasumik unammillertoqalersinnaanerani apeqqt Nuka A/S-ip Pilersuisoq A/S-imut akulerutsinneqarsinnaanerani taamaaqataanillu nunaqarfinnut assartuussinnermut KNI Pilersuisup ataanut katersorneqarsinnaanerani inuussutissalerinermik inuussutissarsiuteqarnerup ineriartorneranut pingaaruteqarluartuuvoq.

Nunaqarfinni aalisakkerivinnik nunaqarfinnillu umiartuussisarnermik kiisalu pineqartumi kiffartuussinikkut isumaqatigiissutit oqaasertaliorneqarnerini siunissami aaqqissuussinissap iluarsartuunneqarnerani unammillernermut pissutsit pillugit apeqqt ilaatinneqartariaqarpoq ingerlatseqatigiiffit aalisakkeriviillu namminersortunit pigineqartut qularnaarunneqarnissaat pingaartillugu, tunisassiornermi, pilersuinermi taamaaqataanillu niuertarfinni namminermi tulluanngitsumik unammillerneqarneq pinngitsoorumallugu

Kalaallit Nunaata WTO-imi isumaqatigiissut isumaqataaffigaa. Qularnanngitsumik periarfissaqarpoq kalaallit inuussutissalerinermik ingerlatsinerini ineriartornerup pitsaanerulersinnissaa annertunerusumik unammillersinnaassuseqarnerup nunamilu namminermi tunitsivimmi tunisaqartarsinnaanera annertusitillugu, WTO-imi malittarisassanut aporaatinnngikkaluartumik.

Nunanut allanut pisortaqarfik september 2004-imi niuernikkut isumasioqatigiissitsiniarpoq, tassani Nunanut allanut Ministereqarfimmit aamma Danmarks Eksportrådimit sinniisut ilaatigut kalaallit ingerlatseqatigiiffii, soqutigisaqatigiiffiillu allanik nunarsuuarumut siaruaajartuinnarnermik aammalu WTO Danmarks Eksportråd-ilu pillugit ilisimatinniarlugit. Siunertaavoq paasissutissiinerup saniatigut aamma oqaloqatigiissutigineqassasoq qanoq iliorluni Kalaallit Nunaat WTO-imi isumaqatigiissummut naleqqussarsinnaanersoq naleqqussartariaqarnerisorlu aammalu WTO-imi suleriaatsit qanoq sunnernerneqarsinnaanersut, taamaalilluni kalaallit soqutigisaat annertunerpaamik iluaquserneqarsinnaaqullugit.

2003-imeersumi nalunaarusiami "*Inuussutissarsiutitigut ineriartortoqartinnagu - atugarissaarnikkut ineriartortoqassanngilaq*"-imi kalaallit suliffeqarfiisa sinaakkutissatut atugassarisaanni pisariaqartinneqartut nutaat inuiaqatigiinni eqeersimaarneq annertusarniarlugu tikkuartorneqarput. Suliniutit arlallit tikkuarneqarput, kaammatuinerulernermut ineriartornerulernermullu sunniuteqaqataasinnaasut, taakkununga ilanngullugu aamma inuussutissalerinerup iluani. Taakkununga malitsitut Namminersornerullutik Oqartussat aamma danskit naalagaaffiata akornanni piffissami 2005-imiit - 2007-imut ilinniartitaanermut inuussutissarsiutitigullu ineriartornermut tunngatillugu immikkoor-

tumut tassunga pilersaarummik ingerlatsisoqarnissaa isumaqatigiissutigineqarsimavoq, ilaatigut suliniutinik kinguliiniittunik malitseqartinneqartussa:

Inuussutissarsiutinik siuarsaaneq

- * Inuussutissarsiutinik siuarsaaniarnermi aqqqissuussineq 1. januar 2005-imiit allangortinneqassaaq, tassami Sulisa A/S allangortinneqassamat ingerlatseqatigiiffimgorlugu aningaasaliisinnaasoq, aammalu Greenland Tourism A/S-ip suliassai annertusisinneqassallutik, taamaalilluni siunissami ingerlatseqatigiiffinnik siuarsaaniarnermi ataatsimoortumik ingerlatseqatigiiffittut katersuuffittut ingerlatsisinnaalersillugu, taassumalu takornariaqarnermi inuussutissarsiutinilu allani nunami ingerlatsisuni ingerlatseqatigiiffinnut aallarnisaaniartartunullu siunnersuisarneq akisussaaffigissallugit.
- * Pilersaarutip inuussutissarsiutitigut ineriartortitsinermit immikkoortortaani, ilaatigut kortinik qiortakkanik periuseqarneq atorneqarpoq , tassani suliffeqarfiit avammut nioqquteqarsinnannermit inuussutissarsiutitigut siuarsaaniarnermi ingerlatseqatigiiffik aqutugalugu kaammattorneqarlutik siunnersorneqarsinnaassallutik kinguliiniittunik sullinneqarlutik:
  - Teknikkikkut siunnersorneqarneq (Avammut nioqquteqarneri ingeniørimit, tunisaqarnerulerusulluni pingaarnerusutigut pilersaarusionermit atatillugu siunnersortinik ikiorteqarneq, laboratorianit akuersissutiginnittarnerit il.il.)
  - Eqqartuussissuserisumit ikiorteqarneq.
  - Danmarks Eksportrådimit imaluunniit Eksportkreditfondenimit (Avammut nioqquteqarnermi aningaasaateqarfimmit) avammut nioqquteqarnermi siunnersorneqarneq.
  - Nunanut allanut Ministeriaqarfimmit/danskit aallartitaqarfiinit ikiorteqarneq.
  - Immikkut teknikkikkut siunnersorneqarneq (Assersuutigalugu DTU/ARTEK-imit imaluunniit Teknologisk Institutimit)
  - Ineriartortitsinermit siunnersortinit il.il. siunnersorneqarnermik ikiorteqarneq/-suleqatigiissitaliorluni ingerlatsisarneq/isumasioqatigiittarneq.
  - Kalaallit inuussutissarsiionermit ilinniarsiit il.il. pilersaarusionermit suleqateqarneq.
- * Namminersorerullutik Oqartussat, ingerlatseqatigiiffiup aallarnisaasussap aamma inuussutissarsiutinik siuarsaaniarnermi ingerlatseqatigiiffiup akornanni ataatsimoorussamik quppersagaqalerneq ingerlatseqatigiiffinnut aallarnisaaniartunullu kiffartuussinissamat sammititamut. Quppersagaq aallarnisaaniartunit suliffeqarfinnullu siunnersuisarnermik ingerlatsivinnit, paasissutissiisanermik aningaasaliissuteqartarnermillu sulialinnit iserfigineqarsinnaassaaq aammalu qitiusumik kaammattuiffimmik isiginnaarneqarsinnaasumik pilersitsissalluni suliniutit kaammattuutaasut pillugit inuussutissarsiutinik siuarsaaniarnermi attuumassuteqarlutik akuusut akornanni attaveqatigiittarnissami atorneqartussamik.

- * Alajangersimasunik sammisaqarlutik oqaloqatiginnittarfinnik, Mind Lab-inik taagorneqartunik ingerlatsineq. Siunertaraa kaammattuiniaraqatigiiffinnik sulinernik/pilersitanik kaammattu-isuusunik aallartitsiniarneq, tassani sammineqassallutik inuussutissarsiutilerinerup tungaatigut tunisassianik nutaanik ineriartortitsinissaq, atortutigut eqqumiitsulianik aamma ilusilersuinernik kiisalu kaammattuisut akornanni susassaqartunikattaveqaatinik pilersitsiniarneq. Anguniagaavoq, isummat tunisassiassanillu ineriartortitsiniarluni suliniutit nutaat aallaqqaataaniilli najukkamut attavilerneqarnissaat ilaatigut tungavissiisinnaa-jumalluni inuit ilinniarluarsimasut kaammattorneqarnissaat, ingerlatseqatigiiffimmik namminerisaminnik pilersitsinnaanissaat tunisassiassatigut periarfissat nutaat aallaavigalugit.
- * Kalaallit Nunaanni kalaallillu tunisassiaannik ilisarnaasersuineq ingerlatseqatigiiffiit attuumassuteqartut suleqatigalugit. Kalaallit tunisassiaannut ilisarnaatissamik ineriartortitsinissamik sulialinnik suliniartoqassaaq, qularnaarniassallugulu avammut nioqquteqarlutik suliffeqarfiit tamarmik tunisassianik ilisarnaasiisarneq pillugu siunnersorneqarsinnaanissaat, nioqqutigineqartullu ilisarnaaserneqartarnissaannut pingaarnerusutigut periusiliornissaq.

Suliffeqarfinni inuussutissaleriffiusuni nutaaliorsinnaaneq nukittorsarniarlugu ilisimatusarfiit suliffeqarfiillu akornanni pitsaanerusumik ataqatigiittoqarnissaanik pilersitsisoqassaaq.

Inuussutissalerinermut tunngatillugu pilersaarutaavoq aalisakkat inuussutissallu allat pillugit nutaaliorfimmik pilersitsisoqarnissaa Maniitsumi ATI-p aamma Danmarks Tekniske Universitet (DTU) akornanni suleqatigiinnikkut. Siunertaavoq maannakkut Sanaartornermik Ilinniarfiup aamma DTU-p akornanni suleqatigiinnermi pitsaasunik misilittakkat nuunneqarsinnaanerat.

2004-imi aallarnisaataasumik suliniummik ingerlatsisoqassaaq ilaatigut inuussutissat tungaasigut ATI-p aamma DTU-mit ingerlatseqatigiiffiup Biocentrummip akornanni anguniakkanut sinaakkutassanullu oqaasertalersuinissaq pillugu. Tamanna aningaasalersorneqassaaq aaqquissuusaanikkut naalakkersuinermi aningaasaliissutit 2004-moortut piviusunngortinneqarnerat aqutugalugu.

Aallarnisaataasumik suliniutip siunertarai siullermik siuliini taaneqareersup ARTEK-imi periuseq atorlugu inuussutissalerinermi ingeniørinik ilinniartitsinissap pilersaarutigineqartup pilersinniarneqarnerani pilersaarusiornermut ikiorsiinissaq aammalu aappasaanik inuussutissanik nioqqutissiornerup iluani tunisassiassat naleqarnerulersitsisussat suut piukkunnarnersut erseqqissumik suussusersissallugit, taakkununga ilanngullugit kalaallit nioqqutissiassatut isumalluutaasa allat atorluarneqarnissaannut periarfissat qanoq ittuunersut nalilersussallugit, inuussutissanik tunisassiornermi avatangiisitigut ajornartorsiutinik qulaajaanissaq kiisalu kalaallit inuussutissaatigisinnaasaannik ilisimaneqartunik ilisimaneqannginnerusunillu nalunaarsuiffiloirluni ineriartortitsinissaq, suliffeqarfinnit aallarnisaaniartunit assigisaannillu atorneqarsinnaasumik.

Biocentrum aamma ATI 2004-imi ukiakkut suleqatigiillutik inuussutissat pillugit 2005-imi upernaakkut isumasioqatigiissitsiniarlutik pilersaarusiortut.

Inuussutissanut sammisumik ilinniartitsineq ullumikkut ingerlanneqartarpoq Inuussutissarsiutitigut Ilinniarfinni ATI-imi Maniitsumiittumi kiisalu Narsami INUILI-imi suliffeqarfinnilu inuussutissaleriffiusuni.

Eqqarsaatersuutigineqartariaqarpoq ATI-mi aamma INUILI-imi suliniutit suut siunissami suli pitsaanerusumik ataqatigiissaarneqarsinnaanersut, ilaatigut ilinniagaqaqqittarnermik suliniutinut tunngatillugu aamma tunisassiatigut ineriartortitsinermut atasumik suliniutini. Tamanna suli pingaarnersimasutut erserpoq ATI-ip aamma INUILI-ilip ineriartortitsinissamik pilersaarusiaanni.

INUILI-ip illutamigut sinaakkutai ilinniartit 2007/2008-imut ilinniartitsinikkut suliniutit annertusitinneqarnissaannik takorluugaanik killiliisuupput, taamaalilluni ilinniartitsissutigisartakkat ornigineqarnerat tamakkiisumik atorluarneqarsinnaa-galuartoq aamma atorluarneqanngitsoorluni.

INUILI-imut ataatsimoortumik pilersaaruteqarnissamik siunnersuusiortoqartariaqarpoq, tassani ilaatigut inuussutissarsiutitigut siuarsaanermi suliniarnerit allat ataqatigiissinneqarnissaat eqqarsaatigineqartariarlutik immaqa inuussutissarsiornermik ilinniartit allat suleqatigalugit. Ilaatigut pilersaarut ilinniartitsinermut inuussutissarsiutitigullu ineriartortitsinermut immikkoortortami pilersaarutit ilinniartitsinertaani piviusunngortitsinermut kiisalu ukiuni aggersuni ilinniartitsinermut amerlanerusunik nalinginnaasumik aningaasaliissutinut naapertuunnerusunngortinneqassalluni.

Tunisassiassat ilaannik ineriartortitsisoqarsinnaanera periarfissaqartutut naliliiffigineqarpoq, taakkunani pisuussutitigut tunngavissaqarlunilu tunisassianik piumasoqarpoq.

Pissusissamisoorlumik pisariaqartumillu illersuinissamik suliniutitigoortumik, assersuutigalugu uumasunik aalajangersimasunik killilersuinikkut allatigullu eqqissimatitsinermik aalajangersakkatigut, piujuartitsinermik tunngaveqarluni iluaquteqarnermut pingaarnersutitigut sinaakkusiussat qularnaarneqarsimalerpata, taava aqutsinivik aqqissuunneqartariaqassaaq, taamaalilluni aningaasannanniutigalugu iluaqutiginnilersinnaaneq sapinngisamik annertunerpaamik tapersorneqalerluni, taannalu tunisassiassanik pilersuisumiit, tunisassiortukoortumik tunitsivimmut naleqarnerulersitsinnaanngorlugu. Tamanna atuuppooq malittarisassavinnik aalajangersaanermi soorluttaaq kaammattuinnissamik aqqissuussinernik iluarsartuussinermi, taakkununga ilanngullugit pineqartumi tapiissuteqartarnermik aqqissuussinerusinnaasut.

4. Ilaannakuusumik nalunaarusianit tigulaarineq.

Immikkoortumi matumani ilaannakuusunik nalunaarusianit pingasuusunit tigulaarisoqassaaq, taakku suleqatigiissitat pingasuusut sulinerisa inerneraat inuussutissat pillugit politikkiliornermi tamarmik sammisaqarnerat. Suleqatigiissitat sukumiilluinnartumik suliaminnut tunngasorujussuarnik itisiliingaatsiarlutillu inuussutissat pillugit ajornartorsiornermi namminneq sammisaminnut isummersorsimapput, taamaalillutik aaqqiissutissatut siunnersuutit ilaat taamatut saqqummiunneqartut inuiaqatigiinni pissutsinut allanut sanilliullugit pisariaqarnerusut oqimaaqatigiissinneqarsimanatik.

Taamaattumik pisariaqartuuvoq tulliuttumi siunnersuutit pissutsinut allanut sunniuteqarnerat isummerfigissallugu, sunniutit tamakku misissoqqissaassallugit taamaalioreeraannilu aaqqiissutissamik toqqaassalluni inuiaqatigiinni ataatsimoortumik pissutsinut tamarmiusunut pitsaanerpaamik oqimaaqatigiissitsisunut. Immikkoortumi matumani kaammattuutit aaqqiissutissatullu siunnersuutit saqqummiunneqartut kiisalu tamakkiisumik ilaannakuusumik nalunaarusianut ilanngussaniittut, Naalackersuisut politikkiattut oqaatiginninnertut paasineqarsinnaassanngillat, taamaallaalli ajornartorsiutinik aalajangersimasunik iluarsiiarnermi aqputigineqarsinnaasut Naalackersuisunut kaammattuutit.

4.1 Ilaannakuusumik nalunaarusianit tigulaarineq 1: Inuussutissaqarneq nerisanullu politikki.

Ajornartorsiutit:

Kalaallit Nunaanni innuttaasuni amerlanerugaluttuinnartut nappaateqaleriarput, annertungaatsiartumik pissusissamisuunngitsumik nerisaqartarnikkut ileqqunit aamma naammaginangitsumik timimik aalatitsisannginnermik pissuteqartunik. Taamaattumik inuussutissat pillugit politikkip innuttaasut piviusumik nerisatigut ileqqorisaannik aallaaveqarnissaa pingaartuuvoq suliarineqassallunilu innuttaasut peqqissusiat eqqarsaatigalugu. Tamatuma pisariaqassusianut assersuutaasinnaavoq sukkornerup diabetes type 2-p atugaaleriartornera:

1960-ikkunni misissuinerit takutippaat, taamanikkut Kalaallit Nunaanni sukkorneq diabetes type 2 atugaanngingajavissoq. Ullumikkut innuttaasuni 35-it sinnerlugit ukiullit 10 procentiat diabetes type 2-mik nappaateqarput nappaateqalernissamullu 12 procentit takussutissaqalereersimallutik. Peqatigitillugu aamma inuusuttuaqqat diabetes type 2-mik nappaateqartalersimapput. Taamatut ineriartortoqarneranut tunuliaqutaavoq timip aalatinneqartarnerata annikillisimanera nereriaatsillu allanngorsimanera, tassunga ilanngullugit inuussutissat avataanit eqqussukat annertuumik orsumik ineriartortitamik sukkumillu akullit (nerisassiapalaat) atugaanerat. Naatsorsuutigineqarpoq tassunga atatillugu peqqinnissaqarfimmi aningaasartuutit suli qaffakkiartornissaat innuttaasunilu sulisinnaasut ikiliartornissaat, taamaanneratalu inuuniarnikkut atukkat appartinngikkaluarlugit annertunerusumik aningaasatigut nammineersinnaanerulernissamik Nalaackersuisut anguniagaat akerlilersorneqarput.

Diabetes type 2-imik sukkornerit amerlasuut allallu inuunerup kingunerisaanik nappaataalersartut pinaveersimatinneqarsinnaapput inuussutissatigut eqqortumik katitikkamik nerisaqartarnikkut sulinermilu sunngiffimmilu naammaginantumik timimik aalatitsisarnikkut.

Akiorniagassat:

Inuussutissat pillugit politikki innuttaasut peqqissuunissaannik eqqarsaatiginnittoq taamatut innuttaasut ilaanni pitsaanngitsumik ineriartorneq nerisatigut aalaatsikkullu nappaateqartitsilersarneq killormut sangutissinnaavaa. Taamaaliornikkut nerisatigut aalaatsikkullu nappaatinut katsorsaanernut peqqinnissaqarfimmi aningaasartuutitigut tatisimaneqarneq annikillisinneqarsinnaavoq. Ilanngulluguttaaq inuiaqatigiinni nappaateqalersimasuni sulisinnaassutsip annaaneqarneratigut annikillisinneqarneratigulluunniit annaasat pinaveersimatinneqarsinnaapput.

Nerisatigut aallaaveqartumik innuttaasut peqqissusiata pitsaanerpaanngortinniarnani suliniarnermi pisariaqartinneqarpoq Naalakkersuisoqarfiit assigiinngitsut akornanni killeqarfiit pitarlugit suleqatigiinnissaq, inuussutissarsiutinillu ingerlatsisut, Kattuffiit, Peqatigiiffiit kiisalu kommunit, pisortat suliffeqarfiutaat ilaqutariillu suleqataatinneqarnis-saat. Pingaartuuvoq nerisatigut ileqquliussat timimillu aalatitsisarnerit eqqumaffigineqarnissaat tamakkumi oqimaappallaalernikkut, pualavallaalernikkut, diabetes type 2-mik sukkornikkut aamma uummammi taqarsuartigut naappateqalersarnermi ajornartorsiutit aaqqiivigineqarnissaannut pisariaqarput.

Inuussutissanut politikkimut nalinginnaasumik suliniuteqarfigisassat.

- * Inuussutissanik nalinginnaasunik sungiusimasatsinnik atuinerput maannakkutut killiffimminniiginnartinniarneqassaaq ajornanngippallu aannertusisinneqassalluni.
- * Nerisat fibereqarnerussapput. Tassa imaappoq, inuussutissiat qajuusanik aserorterluagaanngitsunik sanaat soorlu iffiat, knækbrødit qajuusanik aserorterluagaanngitsunik sanaat issingigassallu iffiat qaqortumut taarsiullugit toqqarneqarnerusassapput.
- * Sukkutortarneq annikillisinneqassaaq. Meeqqani pingaartumik mamakujuttutortarneq, saftitortarneq sodavanditortarnerlu pingaartumik annikillisinneqassaaq.
- * Orsumik ineriartortitamik atuneq annikillisinneqassaaq.
- * Kalaalimerngit atorneqartarneri pillugit ilisimasat nukittorsarneqassapput.
- * Peqqinnermut inuussutissarsiorsinnaanermullu nerisat aalaatsillu pingaaruteqassusiat pillugu ilisimasat nukittorsarneqassapput.
- * Ulluunerani paaqqinnittarfinni atuarfinnilu meeqqat nerisaat inuussutissatigut eqqortuussapput.
- * Pisortat suliffeqarfiini inuussutissat pillugit politikkeqassaaq.
- * Inuussutissanik akitsuuseeriaaseq innuttaasut peqqissusiannit eqqarsaatiginninnerusaaq.
- * Kaammattuutigineqassaaq inuussutissani paarnartortarneq naatitartortarnerlu annertunerussasut.

Aalajangersimasunik ajornartorsiutit, ilaannakuusumik anguniakkat kaammattuutillu.

Kalaalimerngit

Ajornartorsiutit:

- * Nerisat inooriaatsillu nunat killiit nerisaasiannut sammisumik allangortitsinerup kinguneraa nukissamik pissarsisernerup, nukissaqalersitsisartunik inuussutissartortar-nerup, vitamininik, aatsitassanik allanillu timimit arortinneqarsinnaasunik nerisaqartarnerup allangornera.
- * Peqatigitillugulu nerisat kulturimut, inuussutissarsiornermut inuttullu inuunermut sunniutaat annikillisinneqarluni.
- * Sodavanditortarnermut, saftitortarnermut imeruersaatitortarnermullu taarsiullugu imiinnarmik imertarneq iluaqutaasumik annertusisinneqarsinnaavoq.
- * Nerisartakkatsinni qaffasissumiittut kalaalimerngit ilaat mingutsitsinikkut ajornartorsiuteqarput. Taamaattumik assigiinngissitaartunik nerisoqartariaqarpoq. Aalisakkanik, uumasunillu nunami miluumasunik kiisalu miluumasut imarmiut neqaannik nerisaqartarneq iluaqutaasumik qaffanneqarsinnaavoq kalaaliminernut mingutsitsinermik ajornartorsiuteqartunut taarsiullugit, tassalu pingaartumik miluumasut imarmiut orsuinut, tinguinut tartuinullu. Taamatuttaaq uumasunit piniagassanit amerlasuunit aqerlumit sanaanit pisarineqartartunit inuussutissat aqerlumik mingutsitaasarnernannik ajornartorsiutit alaatsinaanneqarnissaat tunngavissaqarpoq.
- * Kalaaliminernik kukkusumik nerisassioartarneq paarinnittarnerlu inuussutissatigut nappaateqalersitsisinnaapput.

Anguniakkat:

- * Kalaalimerngit pisortat suliffeqarfiutaanni inuussutissanik toqqaanermi annertunerutinneqassapput.
- * Inuussutissat sorliit peqqinnartuunersut pillugit nalinginnaasumik ilisimasaqarnerulernissaq.
- * Inuussutissatigut eqqiluisaarnerulerneq pillugu nalinginnaasumik ilisimasaqarnerulernissaq (eqqortumik paarinnittarneq passussisarnerlu).
- * Nerisassioriaatsinik assigiinngissitaarnerulersitsisunik mamarunarsaarisarnermillu inuussutissartaqarnermillu pisariaqartitsinermik naammassinniisunik nalinginnaasumik ilisimasaqarnerulernissaq.
- * Mingutsitsinerup annikillisinneqarnera inuussutissanilu isumannaatsuutitsinerup siuarsarneqarnissaa.

Kaammattuutit:

- * Najukkami nunarsuarmilu suliniuteqarnissaq avatangiisinut mingutsitsinermik annikillisisitsisunik.

- * Atortulersuutitigut pilersuutit isumannaatsut, angerlarsimaffinni, niuertarfinni, suliffeqarfinni inuttullu inuunermi kalaaliminernik atuinnermik siuarsaasuusut.
- * Inuussutissatigut eqqiluisaartitsinermi, paarinnittarnermi passussisarnermilu kalaaliminerni soorluttaarlu inuussutissani avataanit eqqussuunneqartuni paasissutissiineq ilinniartitsinerlu.
- * Kalaalimerngit inuussutissallu avataanit eqqussukkat qanorlu inuussutissartortarnissamik kaammattuutit naammassinniisinaanersut pillugit ilitersuineq / ilinniartitsinerlu.
- * Inuussutissat isumannaatsuunerinik qaffatsitsisunik najukkani suliniutit.

Paarnat naatitallu atuarfinni ulluuneranilu paaqqinnittarfinni

Ajornartorsiut:

- * Ullormut inummut ataatsimut paarnanik naatitanillu nerisaqartarnek 100 grammip missaaniippoq. WHO-ip aalajangersakkatut malinneqartartussatut kaammattuutigivaa annikinnerpaamik 400 grammiussasoq danskillu kaammattuutigalugit 600 grammiussasoq. Innuttaasut peqqissusiat nappaateqarnaveersaartinnerallu annertusitinneqarsinnaavoq paarnartortarnikkut naatitartortarnikkullu.

Anguniagaq:

- * Meeqqani inuusuttunilu ullormut paarnartortarnerup naatitartortarnerullu annertusitinneqarnera.

Kaammattuut:

- * Qularnaassallugu atuarfinni, ulluunerani- ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni tamani paarnartortarnissamik naatitartortarnissamillu aqqissuussinermik eqqussinissaq.

Inuussutissanut peqqinnanngitsunut nukissaqartitsilersartunullu akitsuutit.

Ajornartorsiut:

- * Inuussutissanik peqqinnanngitsunik nukissaqartitsilersartunillu nerisaqartarnek² soorlu sodavandinik, mamakujunnik naatsiianillu orsumik sikatsitanik nerisat nappaatitigut peqqinnanngitsumik ineriartornermut pissutaaqataapput. Ullormut innuttaasumut ataatsimut sukkutortarnek annikinnerpaamik 100 grammiussaaq.³ Annertuumik sukkutortarnek pitsaanngitsumik nerisatigut nappaatit soorlu pualavallaarneq, sukkorneq diabetes type 2-mik, uummatit taqarsuaasigut nappaatit kigutillu putoqalersarnerinut ineriartornermut pissutaaqataavoq.

Anguniagaq:

- * Sukkutortarneq orsumillu ineriartortitamik atuineq malunnartumik annikillisinneqassapput.

Kaammattuutit:

- * Sodavandinut saftinut/imeruersaatinut sukkunik tungusunnitsulikkanut akitsuutit qaffasissut eqqunneqartariaqaraluarput. Akitsuusiisarnermi siunertarineqartariaqarpoq atuinerup annikillisinneqarnissaa.
- * Mamakujunnut akitsuutit qaffanneqartariaqaraluarput.
- * Naatsiianut panertunut aammalu nerisassanut qalapallanneqarsinnaasunut orsulinnut allanut akitsuusiisoqarnissaa aamma kaammattuutigineqarsinnaavoq, orsumik ineriartortitamik nerisaqartarnerup annikillisinneqarnissaa siunertaralugu.

Atuarfinni ulluuneranilu paaqqinnittarfinni ullaakkorsiutit

Ajornartorsiut:

- * Sapaatip akunnerata atuarfiusup ingerlanerani 11-iniit 17-inut ukiullit amerlanerpaamik 21 procentii taamaallaat ullormi ataatsimi ullaakkorsiortarput. Taakkua affangajaat ullaakkorsiortanngillat, angerlarsimaffimmi nerisassaqqannginneq pissutaalluni⁴. Angajoqqaat akisussaaffigaat meeqqamik ullaakkorsiutitortarnissaat. Atuarfitsialalli aamma suliniuteqartariaqarpoq atuartut ullaakkorsiutitortarnissaannut.

Anguniagaq:

- * Ullut tamaasa meeqqat atuartut tamarmik peqqinnartunik ullaakkorsiutitortarnissaat.

Kaammattuutit:

- * Ullaakkorsiutinut paasissutissiinermik ingerlatsineq, peqqinnartunik ullaakkorsiutitornissap pingaaruteqassusianik kiisalu angajoqqaat meeqqat ullaakkorsiutitornissamut akisussaaffiannik uppernarsaasumik.
- * Qularnaassallugu meeqqat angerlarsimaffimmini ullaakkorsiutitorsimanngitsut atuarfinni ulluuneranilu paaqqinnittarfinni tamani peqqinnartunik ullaakkorsiutinik neqeroorfigineqartarnissaat.

Atuarfinni ullup qeqqasiutit

Ajornartorsiut:

- * Sapaatip akunnerata atuarfiusup ataatsip ingerlanerani 11-iniit 17-inut ukiullit 18 procentii amerlanerpaamik ullormi ataasiinnarmi ullup qeqqasiortarput⁵.

Anguniagaq:

- * Ullut tamaasa meeqqat atuartut tamarmik peqqinnartunik ullup qeqqasiutitortarnissaat.

Kaammattuut:

- * Nalilerneqartariaqarpoq suliniutit sorliit ikiorsiissuteqarsinnaanersut kikkut tamarmik ullut tamaasa peqqinnartunik ullup qeqqasiutitortarnissaannut. Tassunga atatillugu eqqarsaatersuutigineqartariaqarpoq, iluaqutaasumik najukkani ineriartortitsinermik siuarsaasusunik suliniutinik aallartitsisoqarsinnaanersoq atuarfinni nerisaqartitsisarnermik nerisanullu politikkimik aalajangersaasusunik.

Atuarfinni peqqinneq pillugu ilinniartitsineq**Ajornartorsiut:**

Inuunermi siusissumi ileqqut tunngavilerneqartarput. Meeqqat inuusuttullu nerisanut timimillu aalaatsimik ileqqunut peqqinnartunik ineriartortitsippata pigisaqarpatalu piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu nalinginnaasumik peqqissuunerup pitsanngortinnissaannut tamakku pissutaaqataasinnaapput. HBSC-imi atuartunik kalaaliaqqanik 11-iniik 17-ininut ukiulinnit 2000-init meeqqat atuartut 2002-imi misissuiffigineqarnerini uppernarsarneqarpoq atuartut amerlanerpaartaat pissusissamisuunngitsumik peqqinnissakkut pissuseqartut, ilaatigut makkunannga pissuteqartumik:

- * Amerlanerpaamik tallimaraarterutaannaasa missaat sapaatip akunnerani atuarfiusumi ullormi ataatsimi taamaallaat ullaakkorsiortarnerannik aamma/imaluuniit ullup qeqqasiutitortarnerannik.
- * Akulikippallaamik annertuallaamillu inuussutissanik nukissaqarluartunik peqqinnangitsunilli atuisoqartaneranik soorlu sodavandinik mamakujunnullu.
- * Annikippallaartumik paarnartortarneq naatitartortarnermilu.
- * Ulluinnaat ingerlanerani annikippallaamik timimik aalatitsisarnermik/timersornermillu

Anguniagaq:

- * Peqqissutsimut napparsimasarnermullu nerisat timillu aalatinneqartarnerata pingaaruteqassusianik meeqqat atuartut naammaginartumik ilisimasaqarnissaasa qularnaarnissaat.

Kaammattuut:

- * Qularnaarniartariaqarpoq, atuartut tamarmik atuarfinni peqqissuunissamik ilinniartinneqarnissaat. Ilinniartitsineq Inerisaavimmit ilinniartitsissutissatut pigineqareersunit aallaaveqartinneqarsinnaavoq.

- * Atuarfiup illutaatigut sinaakkutaasa ulluinnaallu ingerlasarnissaata aqqissuunneqarnerat malunnaatilimmik pissutaaqataatinneqassasut ullormut meeqqanut inuusuttunullu annikinnerpaamik 60 minutsini timimik aalatitsisalernissaannut.

Ilaqtariinnut meerartalinnut sammititanik suliniutit

Ajornartorsiut:

- * Meeqqat atuartut peqqinnissat tungaatigut ileqqui amigaateqarput.

Anguniagaq:

- * Qularnaassallugu angajoqqaat inersimasullu meeqqanik inuusuttunillu suliaqartartut nerisassat peqqinnartut aamma meeqqanut inuusuttunullu inooriaatsit pillugit naammaginnartunik ilisimasaqarnissaat.

Kaammattuut:

- * Inuusutissat pillugit siunnersuisooqatigiit angajoqqaanut ulluuneranilu paaqqinnittarfinnut meeqqanut mikisunut nerisassat pillugit ilitsersuutaat meeqqanut anginerusunut inuusuttunullu nerisanut peqqinnartumillu inooriaaseqarnissamat sanilliullugu ilitsersuutinik malitseqartinneqartariaqarput. Inuusutissat pillugit siunnersuisooqatigiit saqqummersitsilerput 4-iniik 10-inut ukiulinnut sammititamik, taanna angajoqqaanit, ilinniartitsisunit paaqqinnittarfinnilu sulisuusunit ujarlerfigineqartarsinnaassaaq, meeqqanut peqqinnartumik inooriaaseqarnissaq pillugu tunngaviusunik ilisimassanik pissarsiniarnermi. Tamatuma kingornatigut taamaaqataannik ilitsersuusiortoqartariaqarpoq meeqqanut anginerusunut inuusuttunullu naatsersuussamik.

Pisortat suliffeqarfiisa, inuusutissarsiornermik ingerlatsisut kattuffiillu peqqinnartunik nerisaqartarnerup timillu aalatinneqartarnerata pingaaruteqassusia kiisalu innuttaasuni napparsimalersitsinaveersitsineq pillugu paasissutissiinissamik suliniutaat.

Ajornartorsiut:

- * Innuttaasuni 35-it sinnerlugit ukiulinni 10 procentit sukkornermik diabetes type 2-imik nappaateqarput. Innuttaasuni 35-it sinnerlugit ukiulinni 12 procentit diabetes type 2-mik nappaateqalersinnaanermut navianartorsiorput. Diabetes type 2 oqimaappallaarnermik/pualavallaarnermik annikippallaamillu timimik aalatitsisarnermik aallaaveqartarpoq. Diabetes type 2-imik nappaatillit amerliartornerannut pissutaapput nerisatigut aalaatsikkullu ileqqut allan-ngorsimanerat. Pissusissamisunngitsumik

nerisaqartarneq timimillu aalatitsisannginneq aamma pissutaapput inuuniarnikkut nappaaterpassuarnut allanut.

Anguniagaq:

- * Innuttaasut inersimasut tamarmik inuuniarnikkut naappateqalernaveersaartitsinermit nerisat timillu aalatittarnerata pingaaruteqassusiat pillugit aalajangersimasunik ilisimasaqarnissaat ilisimasaminnillu atuisarnissaat.

Kaammattuutit:

- * Oqartussaasut, peqatigiiffiit, kattuffiit inuussutissarsiornermillu ingerlatsisut nerisanut timimillu aalaatsimut politikkimik atortuulersitsissasut siunertaralugu ulluinnarni nerisat inuussutissatigut eqqortuunissaat timillu aalatinneqartarnissaanik paasinninnerup siuarsarneqarnissaa.
- * Oqartussaasut, inuussutissanik tunisassiortut niuertarfillu suleqatigiissapput nerisat peqqinnartut aamma/imaluunniit suliniutit ineriartortinneqarnissaannut paasissutissanik siaruarereqataanissamut, inuussutissanut politikimi anguniakkat naapertorlugit aalajangersimasunik aallanngortitsisuusut (assersuutigalugu kalaaliminertornerup, paarnartortarnerup naatitartortarnerullu kiisalu iffiukkanik qajuusanik aserorterluagaanngitsuneersunik sanaanik annertunerusumik atuilernerq kiisalu sukkutornerup orsumillu ineriartortitamik atuinerup annikillisinneqarnissaa-nik).

Nerisassanut tunngasunik sammisanik KNR aqqutigalugu paasissutissiineq

Ajornartorsiutit:

- * Kalaaliminertortarneq annikilliartorpoq.
- * Kalaalimerngit pillugit siusinnerusumut sanilliullugu kinguaariit inuusunnerusut ilisimasakinnerupput.
- * Peqqissutsimut nerisat timillu aalatinneqartarnerata pingaaruteqarnera pillugu ilisimasat saqqummiunneqartanngillat.
- * TV-kut radiukkullu aallakaatitat amigaataapput, peqqissutsimut napparsimalernaveersaartitsinerumullu nerisat timillu aalatinneqartarnerata pingaaruteqassusia pillugu ilisimasanik siaruarerisuusunik takutitsisunik qanorlu iliorluni peqqinnartunik mamartunillu nerisassiortoqarsinnaanersoq pingaartumik kalaaliminernut sammititanik.

Anguniagaq:

- * Peqqissutsimut nerisat timillu aalatinneqartarnerata pingaaruteqassusianik kalaaliminernik atuinermi pissusissamisoortumik atueriaaseqartoqarnissaa kiisalu qanoq iliorluni kalaalimernit peqqinnartumik mamartunillu nerisaqartarnermut ilaatinneqarsinnaanerat pillugu ilisimasaqartoqarnerulernissaa qularnaartariaqarpoq.

Kaammattuut:

- * KNR-imut kaammattuutigineqassaaq, aalajangersimasunik amerlassusilinnik radiukkut TV-kkullu aallakaatitassiornissaaq, assersuutigalugu Inuussutissat pillugit Siunnersuisooqatigiit aamma INULI peqatigalugit. Uteqqiattunik TV-kkut igaffik pillugu aallakaatitsisoqartarnissaa kaammattuutigineqarsinnaavoq.

Ulluunerani paaqqinnittarfinni nerisat nerisaqartarnerillu pillugit sinaakkusiussat atugassarititalu misissuiffigineqarnerat.

Ajornartorsiutit:

- * Pisortat paaqqinnittarfiutaanni, pingaartumik meeqqerivinni nerisat nerisaqartarnerillu pillugit sinaakkusiussat atugassarititalu pillugit ilisimasaqartoqanngilaq.
- * Paaqqinnittarfiit igaffiini sulisuni sulisunilu allani paasissutissanik pisariaqartitsineq pillugu ilisimasaqartoqanngilaq.
- * Ulluunerani paaqqinnittarfinni nerisatigut ilitersuutininik suliarinnittoqarnissaa amigaataavoq.

Anguniagaq:

- * Ulluunerani paaqqinnittarfinni meeqqat nerisaannut atugassarititat sinaakkusiussallu qulaajaavigineqassapput pissutsinillu tamakkuninnga naliliisoqarsinnaaneranut periarfissiisoqassalluni.

Kaammattuut:

- * Kaammattuutigineqassaaq Nuummi misiligutaasumik misissuisoqassasoq makku qulaajaaviginiarlugit:
  - ulluunerani paaqqinnittarfiit kalaaliminernut qanoq isummersimanerat atuinerallu.
  - ulluunerani paaqqinnittarfiit nerisassiortarnermut tunngatillugu isumaginnittuunermet isummersimanerat
  - igaffinni pisortaausut ilinniakkatigut atugarisaat tunngavigisaallu.
  - Ulluunerani paaqqinnittarfinni nerisassiortarnermi illup iluani atugassarititaasut.

4.2 Ilaannakuusunik nalunaarusiamit 2-imit tigulaarineq: Inuussutissat isumannaatsuunerat uumasunullu nakorsaqaarnikkut malittarisassat.

Nunami namminermi tunisassiat, maannakkorpiaq killiffik

Namminersornerullutik Oqartussat nunami namminermi tunisassiat pillugit inatsisiliorneq nakkutilliinerlu tamakkiisumik tigunikuuat. Tamanna isumaqarpoq, inuussutissanik passussinnermut, paaqqinninnermut, tuniniaanermut assartuinnermullu atugassarititaasunik atuuttunik Naalackersuisut aalajangersaasartuusut. Naalackersuisunit aalajangersakkat tamakku aalajangersartarpaat pingaarnerusutigut inatsisit Inatsisartunit akuersissutigineqarsimasut aallaavigalugit. Pineqartumi aalajangersakkanik aalajangersaanermi, siulliutillugit pingaarnerusutigullu atuisunut isumannaatsuutitsinissaq eqqarsaatigineqartarpoq. Tulliutillugu misilinneqarsimavoq malittarisassat ajornaatsuutinnissaat paasiuminartuutinnissaallu. Tamanna innuttaasunut, inuussutissarsiutitigut ingerlatsilerusuttunut allaffissornermullu iluaqutaavoq tamannami ajornaatsumik inatsisiliorfigalugu nunat allat paasiuminaatsunik inatsiserpassuaqarnerannut sanilliullugu akikinnerusumik isumagineqarsinnaammat. Ajornaatsumik inatsisiliornerup pitsaanngequtigaa, aalajangiinnerpassuit sullissisup naliliineratigut aalajangiunneqartarmata. Tamanna ilinniagaqarsimanissamat pineqartumilu sullissisut akornanni suleqatigiinnissamik annertuunik piumasqaateqarfiuvoq, taamaalilluni qularnaarneqassalluni malittarisassat nunami tamarmi assigiimmik paasineqartarnissaat atortinneqartarnissaallu.

Inatsisiliorneq.

Inuussutissat isumannaatsuunissaat iluarsivigineqartarpoq Inuussutissanik nersutillu nappaataannik inunnut tunillaassorsinnaasunik nakkutilliineq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 17, 28. oktober 1993-imeersumi malittarisassat ikiorsiullugit. (Uumasut nappaataat 'zoonoser' nappaataapput uumasunik inunnillu eqquisinnaasut, assersuutigalugit perlerorneq, salmonella aamma nersussuit qulliarnermik nappaataat). Allaffissornikkut aalajangersakkat Suliffeqarfiit inuussutissaleriffiusut pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaanni nr. 21, 27. juli 1998-imeersumi aalajangersarneqarsimapput. Nalunaarut iluarsaattariaqalaarpoq, annertunerusumimmi Kalaallit Nunaanni pissusiviusunut naleqqussarneqarnerusariaqarmat. Taamaalilluni qangaaniilli ileqqorineqarpoq kalaalimeerniarfinni tunisassianik pinngortitami panertitanik eqalunnillu pujuukkanik nioqquteqartarpoq. Nalinginnaasumik inuussutissanik isumannaatsunik pisineq paasineqartarpoq ilisimaarisanik pisinertut malittarisassat arlaannik unioqqutsiniani. Ilanngullugu nakkutilliisarnerup akulikissusia annertussusialu pillugit malittarisassanik aalajangersaasoqassaaq, soorlu peqqussummi tamanna aalajangersarneqarsimasoq.

Inuussutissalerinermik ingerlatsivinnut piumasaqaatinik oqaasertalersuinermi pingaarnerusutigut malittarisassaq ajornaatsoq malinneqassaaq, tassaasoq inuit nappaateqalissutigisinnaasaannik tuniniaasoqartassanngitsoq. Tassa imaappoq tuniniaasup tunisassiatimi ajoquteqannginnissaat tamatigut akisussaaffigisarpaa. Aammattaq atuuppoq, kangerlummiit nerriviup qaanut ungasinnerujartortoqartillugu, ingerlatseqatigiiffiup ingerlanneqarneranut malittarisassat sukannerujartortartut, aamma uppersarneqartassalluni qanoq iliorluni ingerlatseqatigiiffimmit piumasaqaatit eqquutsinneqartarnersut.

Nakkutillineq.

Maannakkorpiaq Namminersornerullutik Oqartussani uumasut nakorsaannit tallimaasunit oqartussaasutut suliarinnittarneq eqqiluisaarnikkullu nakkutillineq isumagineqartarpoq. Tamanna peqqinnissaqarfiup tiguneqanngikkallarneranut sanilliullugu suliffeqarfinnik annikinniararsuarmik nakkutilliisarnermik kinguneqarpoq, taakkunanngami nakkutilliinerit taamanikkut najukkani peqqinnissamik kommissioninit isumagineqartarsimmata. Kalaallit Nunaanni angalaneq akisuummat, pineqartumullu amerlanerusunik aningaasartuuteqartoqarnissaanik missingersuusiortoqarsimangimmat, naatsorsuutigineqarsinnaassanngilaq taamaaliornikkut uumasut nakorsaannit nakkutilliinerit amerlanerungaatsialernissaat. Najukkani atuisut siunnersuisooqatigiivi inuussutissalerinermik ingerlatsivinnit nalunaaqutsersuisarnermik ullunillu tunisassiat atuuffigisinnaasaannik nakkutilliisareermata siunnersuutigineqassaaq, nakkutilliinermik sulinermut suli annertunerusumik atuutilersinneqarnissaat, taamaalilluni atuisunut siunnersuisooqatigiinnit ”tamanut sammisunik paasissutissanik” aamma nakkutilliisoqarsinnaassammat assersuutigalugit nillartaatsivinni qeritsitsivinni, qerisimaartitsivinni nillartaatsitsivinnilu nillissusermik nakkutilliinermik, kiisalu suliffeqarfiit namminerisamik nakkutilliinermik pilersaarutaannut atatillugu inatsisitigut nillissutsimik piumasaqaataasunik nalunaarsuisarnernik. Taamaaliortoqarsinnaavoq annertuumik aningaasartallimmik angalanermut missingersuusior-titsinngikkaluarluni, uumasullu nakorsaqaarneratigut immikkoortortamut aalajangersimasunik maleruarneqartartussanik atuisut siunnersuisooqatigiivinit nalunaarutiginnittarnerit ikiorsiullugit, nakkutilliinerit tamakku ajornartorsiorfigineqartartunut sammitinneqarsinnaalissapput.

Paasisitsiniaaneq ilitsersuinerlu.

Pingaartumik aallarnisaasartunit namminerisaminnik suliffeqarfimmik aallartitsiniartunit akuttunngitsumik nalunaarutigineqartarpoq, uumasunut nakorsaqaarikkut piumasaqaatit inuussutissalerinermik suliffeqarfimmik aallartitsiniarnermi akornutaasutut paasineqartarnerat. Tamatut paasinnittarnerup allanngortinnissaa inuussutissalerinermik oqartussaasunut unamminartuuvoq, paaseqqunaraluaqimmami oqartussaasut aamma suliannut ilanngullugu suliassarimmassuk suliffeqarfimmik piginnittunik ilitsersuisutut qaammarsaasutullu atorneqarnissaaq. Suliffeqarfiup pijunerata pingaartumik aallaqqaataani pisortaniit sullinneqarneq paasineqassaaq pilersitsinermi ikiuinertut - akornusersuinerunngitsutut.

Nalunaaqutsersuisarneq.

Atuisunit Atuisullu siunnersuisooqatigiivinit akuttunngitsumik isornartorsiorneqartarpoq inuussutissanik nalunaaqutsersueriaaserineqartoq. Isornartorsiorneqartarpoq, aalisakkanik neqinillu nujuartaneersunit poortukkatigut pisariaqartinneqartumik takuneqarsinnaasanngitsoq qaqugukkut pisarineqarsimasuunersut, taamaallaalli qanoq sivilutigitsumik piusinnaassuseqarnersut. Aammattaaq isornartorsiorneqartarpoq, inuussutissat tunitsivimmit suliarineqarsimasut qanoq inuussutissartaqartiginerannik akoqarnerinillu nalunaaqutserneqartannginnerat. Ernumanartuuvoq pissutsit tamakku piumasaaqatigissappassuk, atuisut nalunaaqutsersuisoqarsimannginnera pissutigalugu kalaaliminernik qinersisanngippata, taarsiullugillu tunisassianik avataanit eqqussukkanik sukumiinerusumik nalunaaqutsersukkanik pisisalernissaat.

Avammut niuerneq.

Kalaallit aningaasarsiornerat aalisakkanik aalisakkanillu tunisassianik pingaartumik avammut EU-imut tunisassianik niuermik annertuumik pisariaqartitsivoq. Aalisarneq Kalaallit Nunaanni pingaarnerpaamik inuussutissarsiutaavoq, nunallu tamarmiusumik avammut niuernikkut isertittagaanit tamanit 90% sinnerlugit aningaasarsiorititsisartuulluni, tassami avammut nioqqutigineqarlutik isertinneqartartut nalinganniit raajat isertitsissutaasarnerat katillugit $\frac{3}{4}$ -imik annertussuseqarmat. Kalaallit Nunaata taamanikkut EF-usumit 1984-imi ilaasortaajunnaarneratigut maannakkut Kalaallit Nunaat EU-mut sanilliullugu nunat pingajuattut isigineqartalernikuuvoq.

Kalaallit Nunaata maannakkut EU-imut tunngatillugu uumasut nakorsaqaarneratigut nunat pingajuattut inissisimanerata kingunerisarpaa, avammut nioqqutigineqartartut akisuumik piffissaajaataasumillu EU-imut eqqunniarneqarnerat suliarineqartarnerat. Taamaalilluni kalaallit EU-imut avammut niuernerat unammillertinut allanut soorlu Islandimut, Norgemut Savalimmiunullu sanilliullugu equngasumik unammillerneqalersarpoq, nunammi taakku uumasut nakorsaqaarnikkut pisariaqartinneqartunik EU-imit isumaqatigiissuteqarsimammata killilersugaanngitsumik akornusersugaanngitsumillu taamatut tunitsiverujussuarmut nioqqutissanik eqqussuisinnaanermik qulakkeerinnittunik.

Kalaallit kilisaataataat suliffissuaataallu akuersissutigineqareernikuupput EU-imi malittarisassat atuuttut assinngi naapertorlugit, pineqartumilu aalajangersakkanik eqquutsitsisoqartarnerasooq pillugu nakkutilliineq danskit oqartussaasuinit isumagineqartarluni (Inuussutissaqaarnermut pisortaqaarfimmit). Taamaattumik avammut niuertunit inuussutissarsiuteqartunit allaffissornerujussuaq pisariaqaanngitsutut isigineqarpoq kalaallit nioqqutissiaataasa akisuumik piffissaajarnartumillu EU-p avammut killeqarfiinut apuunneranni nunat pingajuanneersutut nakkutilliivigineqartarnerat, maannakkut piffimmi Ålborgip umiarsualiviani.

Taamaattumik Naalackersuisut Inuussutissanut ministereqarfimmut saaffiginnissuteqarput qinnutigalugu uumasunut nakorsaqaarnikkut isumaqatigiissutivimmik EU-ip Kalaallillu Nunaatalu akornanni isumaqatigiissuteqartoqassasoq. Isumaqatigiissutip kingunerissavaa Norge-mut, Islandimut

Savalimmiunullu pissutsit assigalugit, EU-ip avammut killeqarfiata annertusisinnerqarneratigut Kalaallit Nuna ilanngunneqartussanngortillugu aalisakkat aalisakkanillu tunisassiat eqqarsaatigalugit. Taamaalilluni Álborgimut apuunnermi killeqarfimmi nakkutilliisoqartarnera pisariaarutissaaq. Taarsiulluguli Kalaallit Nunaanni killeqarfikkut nakkutilliivinnik pilersitsisoqassalluni, tassani aalisakkat aalisakkanillu tunisassiat nunat pingajuanneersut, assersuutigalugu Canadameersut, EU-imut eqqussinertuut killeqarfimmi nakkutilliivigineqartassallutik, tassami eqqussinnermi Kalaallit Nunaat aalisakkanut aalisakkanillu tunisassianut EU-ip killeqarfiata iluaniilissammat.

Kalaalimerngit Danmarkimi.

EU inuussutissanik inuinnartut eqqussisarnermut sakkortoorujussuarnik killilersuuteqarpoq. Tamatumunnga pissutaavoq ersissutigineqarmat, aqqut taanna atorlugu uumasut nappaataat annertoorujussuarnik annaasaqartitsisinnaasut eqqunneqarsinnaanerit, soorlu kingullerpaamik Tului Nunaanni 2001-imi nersussuit qulliarnermik nappaalarujussuarnerat. Tassani pissutaassanngatinneqarpoq Aasiमित inuussutissanik inuinnartut eqqussisimaneq tunuliaqutaasimasooq inuiaqatigiinni tulunni aningaasanik milliarderpassuarnik nalilimmik annaasaqaataalluni nappaalasoqarneranut.

EU-imi namminermit tunitsiviup 1992-imi pilersinnerqarnerani inuinnartut inuussutissanik eqqussisarneq killilerneqarpoq annertunerpaamik 1 kiilumut. Tamanna tunngavigalugu Namminersornerullutik Oqartussat tamakku pillugit Nunalerinnermut ministereqarfimmut saaffiginnissuteqarput, iluatsinneqarlunilu immikkut ittumik malittarisassaqaalernissaa 5 kiilut angullugit inuinnartut eqqussisinnalerneranik imalimmik. Kingusinnerpaamik 2002-imi EU kommissioni peqqussutissatut siunnersuuteqarpoq taamaalilluni immikkut ittumik malittarisassaqa taanna atorunnaarsinneqarluni. Aammaarluni iluatsinneqarpoq Kalaallit Nunaat uppersarnerqarsinnaasumik uumasuutit aalajangersimasunik tunillaassuuttunik nappaateqarfiusannginneratigut malittarisassap pigiinnerneqarsinnaanera. 2001-imi Danmarkip, Kalaallit Nunaata Savalimmiullu naalagaaffeqatigiittut ataatsimiinneranni isumaqatigiissutigineqarpoq kalaallinut savalimmiormiunullu Danmarkimiittunut kalaalimernik savalimmiormiullu nerisassaataannik eqqussisinnaanerup eqaannerulernissaanut periarfissat sukumiinerusumik misissorneqassasut.

Tamatuma kingunerisaatut inuussutissanik inuinnartut Danmarkimut eqqussisarneq pillugu Inuussutissalernermit pisortaqarfimmi suleqatigiissitaq ilitersuusioqqammerpoq. Tassuuna takuneqarsinnaavoq qanoq iliorlutik inuit ataasiakkaat arlallilluunniit kattullutik kalaalimernik eqqussisinnaanersut. Taamatuttaaq nassuiarneqarpoq qanoq iliorluni inuinnartut eqqussisarneq kalaallit illuini, napparsimasunut angerlarsimaffinni suliffeqarfinnilu allani kiisalu Kalaallit Nunaata Aallartitaqarfiani peqatigiiffinnit isumagineqarsinnaanersooq. Suleqatigiissitap nalunaarusiaatigut takuneqarsinnaavoq, puisit neqaat pillugit malittarisassat EU-imi naleqqussarneqarsimanngitsut. Taamaalilluni periarfissaqalerluni Kalaallit Nunaata Danmarkillu isumaqatigiissuteqarsinnaanerit,

nunap iluani tunitsiviup tuniniaasinnaanermut akuerineqarsimasup kalaallit ingerlatseqatigiiffiata puisit neqaannik tunisisartup, inuussutissarsiutigalugu piumasaqaatit atorlugit Danmarkimut tamakkuninnga avammut nioqquteqarsinnaanera, tassalu aamma 5 kiilumik killiliisimaneq eqqarsaatiginagu. Taamatut aaqqissuussinermik pilersitsinermi soorunami apeqqutaassaaq Danmarkimi tamakkuninnga piumasaqarneq naammaginaruussanersoq.

Inerniliinerit / Kaammattuutit.

- * Oqartussaasut paasissutissiisarnissamik ilitsersuisarnermillu pisussaaffeqarnerat ersarissarneqarlunilu nukittorsarneqassaaq.
- * Najukkami qitiusumillu nakkutilliisarnarit ataqatigiissillugit nakkutilleeriaatsimik pilersitsisoqassaaq.
- * Suliffeqarfiit inuussutissaleriffiusut pillugit nalunaarut iluarsaanneqassaaq, taamaalilluni inatsisinik unioqqutitsinerunngitsumik kalaalimineerniarfinni tunisassiat pinngortitami panertitat, tarajortikkat pujuukkallu tuniniarneqarsinnaalersillugit.
- * Nalunaaqutsersuisarnermik nalunaarut iluarsaanneqassaaq, taamaalilluni maannakkut atuuttuminnarnit atuisut annertunerusumik eqqarsaatigineqalerlutik.
- * EU-imik isumaqatigiissuteqartoqassaaq, taamaalilluni kalaallit aalisagaataat aalisakkanillu tunisassiaataat killilersorneqanngitsumik akornusersorneqanngitsumillu europami tunitsivinnut eqqunneqarsinnaalersillugit.

4.3 Ilaannakuusunik nalunaarusiamit 3-imit tigulaarineq: Tunisaqartarneq, pilersuineq tunisassiornerlu.

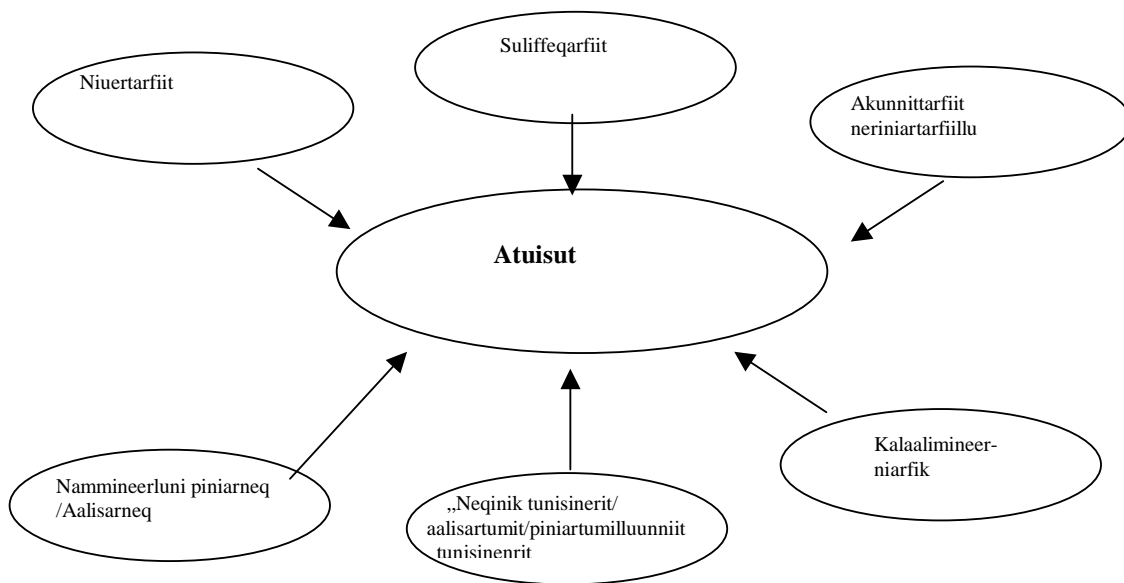
Inuussutissanik nammineerluni tunisassiorneq tamakkuninngalu pilersuineq nunap ajornartuu-lernissaanut piareersimanermut immikkoortortatut ilaavoq - nammineerlunilu pilersorsinnaanermik tunngavilersuut akuttunngitsumik atorneqartarluni pingaarnerusutigut immikkoortortamut tapiis-suteqartarnissamik tunngavissatut. Kisiannili inuiaqatigiit aningaasaqarniarnerannut - aamma nunani tamalaani - ajornartorsiutaavoq, tapiissuteqartarluni akisuunik tunisassiornerit piumaneqanngitsut pigiinnarneqartarnerat. Taamaattoqassappallu kingunerissavaa annertuumik aningaasanik atuneq, immikkoortortani allani iluanaarutaanerusunik pilersitsisinnaagaluartunik inuussutissarsiutillu aaqqissuussaanerisigut equngassutsinik pilersitsisinnaasunik. Taamaattunik tunisassiornermik tapiissuteqartarnikkut aamma kingunerineqarsinnaavoq, piviusuunngitsumik akinik qaffasissunik pigisaqarneq, tunisassiornermik aningaasartuutunik annikillisisinissamut kaammattuinermit annikillisisartunik.

Paarlattuanik annertuumik inuussutissanik nammineerluni tunisassiorneq tunisassiornermut assingusunut nutaanut tamakkuninngalu attuumassuteqartunik kiffartuussinikkut ineriartornissamut tunngavigineqarsinnaavoq. Tamanna allangortitsisinnaassuseqarnermut, tulleriinnilersuinermit,

piginnaasatigut ineriartornermut ilisimasanillu attuumassuteqartunik atuisinnaanermut nutaanik sakkortunerusunillu piumasqaateqassaaq. Taamaattumik taamatut ineriartorneq nammineq pingussanngilaq, naatsorsuutigineqassallutilli pitsaasunik sinaakkutatigut atugassaqartitaaneq ataqatigiittumillu pingaarnerusutigut periuseqarneq, taakkununga ilanngullugit suliffeqarfiit, sullissiviit pisortallu ingerlataasa akornanni pitsaasumik suleqatigiittoqarnera.

Pilersuinikkut pissutsit tunitsiviillu aaqqissuussaanerat.

Atuisunit isigalugit inuussutissat sorpassuarniit pissarsiarineqarsinnaapput. Atuisut periarfissaanni apeqqutaapput, pineqartoq illoqarfimmi nunaqarfimmiluunniit najugaqarnersoq, ilaqutaqarnersoq ikinnguteqarnersorluunniit, najukkami kalaalimineerniarfeqarnersoq, pineqartumi niuertarfinnut pilersuisoqartarnersoq aammalu inuit ataasiakkaat isertitaat atorneqarsinnaanersut. Titartagaq 1-imi skemangorlugu takutinneqarpoq atuisoq qitiusumut inissilluni sumiinnersoq.

Titartagaq 1. Kikkut atuisartunik inuussutissanik pilersuisuuppat?

Unammilligassat.

Kalaalimerngit nunatsinni tunitsivinni aamma sakkortuumik unammillerneqarput. Nunarsuarmi tamarmi inuussutissaqarnikkut suliffissuaqarneq ukiuni kingullerpaani patajaallisarsimavoq. Tunisassiornermi tuniniaanermilu ingerlatsisut ikiliartuinnarput, peqatigitillugulu angissutsimikkut annertunerujartuinnarsimallutik.

Ineriartorneq niuertarfeqarfiit siammaraluttuinnarnissaannik kissaateqarnermik pingaartumik siuariartinneqarsimavoq. Pingaartumik Europap kitaani USA-milu niuertarfeqarfiit niuertarferujussuarnik qulangersimaneqarput, soorlu ALDI-mit, LIDL-imit, CARREFOUR-imit, WALMART-imit, TESCO-mit il.il. Niuertarfeqarfiup annerujartorneranut peqatigitillugu, tunisassioortut kattussuussimapput, taamaaliunngikkunimmi niuertarferujussuit alliartuinnartut kiffartuussinnaassannginnamikkut. Tamakkununnga assersuutissaapput Nunani avannarlerni immunnik tunisassioortartoq ARLA FOODS aamma neqinik tunisassioortartoq Danish Crown.

Naatsorsuutigineqarpoq taamatut ineriartorneq ingerlaannassasoq. Suliffeqarfiit iluanni unammillerneq annertusiartuinnarpoq pisisartunut iluaqutaasumik, nalinginnaasumik aningaasaqarniarnikkut ineriartornermut sanilliullugu inuussutissat akii appariartorput, inoqutigiillu isertitaannit annikinnerujartuinnartut inuussutissanut atorneqartarlutik.

Paarlattuanik imatut ineriartortoqarunarpoq tunisassianik allaanerusunik akisuunik tunisassiat piumaneqaraluttuinnarlutik. Tassanili suli naatsorsuutaasarpoq tunisassianik pitsaalluinnartuusunik pilersuisinnaaneq, pingaartumillu tamakkuninnga tunisaqarnerulerumalluni immikkut suliniuteqartarnek, tamannalumi akisuujuvoq.

Naallu Kalaallit Nunaat tunitsiviugaluartoq mikisoq avinngarusimangaatsiartorlu, atuisut Kalaallit Nunaanniittut niuertarfeqarfiit pisiniartarnermik isumaqatigiissutaasigoortumik nunarsuarmi tunitsiveqarniuunnermit aamma nuannaarutissinneqassapput. Tamatuma aamma kingunerissavaa, najukkami inuussutissat suliarineqarsimasut unammillissutigineqarnerat suli annertusiartussammat. Inerniliissutigineqartariaqarpoq Kalaallit Nunaanni tunisassiortunit naatsorsuutigineqassanngitsoq akiusut siunissami qaffassinnaanissaat. Paarlattuanilli tunitsivinni tunisaqartarnek pigiinnarumallugu qularnanngitsumik niuertarfinni akigitinneqartartut ingerlaavartumik annikilliertussapput.

Taamaattumik aamma avataaniit kalaallit inuussutissanik tunisassiornerat pimoorussinerulersinniarlugu tatisimaneqassaaq taamalu aamma tunisassiortuni ataasiakkaani imminut akilersinnaanerulersitsinissamik piumasqaateqartoqassalluni tamatumalu nassatarisaanik ingerlaavartumik aaqqissuusaanikkut makkunanga piumasqaateqarfigineqassalluni.

Najukkami inuussutissaleriffik annertooujussuarnik unammilligassaqassaaq pitsaassuseq, akilersueriaaseq tunisaqarnerulerusunnerlu eqqarsaatigalugit tunisassianik pilersuisinnaajumalluni, atuisunit annertuunngorlugit tunitsivinnit piumaneqartunik, inuussutissaleriffik unammillersinnaassuseqassappat. Sakkortunerusumik unammillertoqarnerata tunisassiortut tunitsiviillu tungaasigut aallussinerulersitsissaaq najukkani inuussutissanik tunisassiortartunut nutaanik piumasqaateqarluni ingerlaavartumik pimoorussinerulernissamik tunitsivinnilu tunisaqartarnek pigiinnarumallugu ineriartornissamut.

Peqatigitillugu paasisariaqarpoq kalaaliminernik tunisassiorneq sutigut tamatigut nunalerinermi tunisassianik pingaartumik EU-imi suliffissuaqarnikkut tunisassiornermut toqqaannartumik sanilliunneqarsinnaanngimmat.

Nunarsuarmi inuussutissanik tunisassiorneq pingaartumillu nunalerinermi tunisassianik niuernerneq assigiinngitsunik pissuteqartumik tapiiffigineqartarpoq tamakkerlugulu aqutsivigineqarluni. Tamakku

Kalaallit Nunaanni taamatut tunisassiorsinnaanerup naliliivigineqarnissaani isiginiassallugit pingaaruteqartuupput, taamaattumillu ineriartortitsineq aamma naalackersuinikkut apeqqutin-ngortarpoq.

Taamaattumik nunami maani inuussutissanik imminut pilersornerup annertusisinneqarnissaa naalackersuinikkut kissaatigineqassappat tamanna Nunatta Karsianut aningaasaqarniarnikkut kinguneqassaaq. Kippaarissunngorlugu paasineqartariaqassaaq inuussutissanik tunisassiornerup ilaa ullumikkut nunani allani ingerlanneqartartoq tapiiffigineqartartorlu Kalaallilli Nunaanni nerineqartartoq, maanga nunamut "angerlartinneqassappat" - taava tapiissuteqarfigineqartarnera aamma "angerlartinneqassaaq", kalaallit inuussutissarsiornermik ingerlatsinerat pilersuisinnaassuseqassappat avataanit eqqussuunneqartartunut tunisassianut unammillertumik.

Taamaalillutik naalackersuinikkut aalajangiinerit annertungaatsiartumik inuussutissanik ingerlatsiviup siunissami ineriartorsinnaanerminut periarfissaanut aalajangeeqataasorujussuannngortarput. Taamaanneratali ingerlatsivimmi ingerlaavartumik pimoorussinerulersitsinissaq pinngitsoortissinnaassanngilaa, atuisut piumasqaarnerat naapertorlugu allatigulluunniit ineriartortitsisoqassappat neqeroorutigineqartut naleqqussarneqartariaqarmata.

Suliffeqarfiit unammillersinnaanissaannut annertuunik unammilligassaqarpoq pingaartumik tunitsiviup ilaanut, tunisassianik pitsaalluinnartunik allaanerusunik tunisassianut akimik qaffasinnerulaartumik akileerusussuseqartunut. Taamaaliornissami ilaatigut naatsorsuutigineqassaaq, sinaakkutatigut piumasqaatit ajornarunnaarsissagaat - kaammattuutigissallugillu - taamaattunik tunisassianik tunisassiornissamut, tunisassiatigut ineriartortitsinissamut tuniniaasarsinnaanissamullu.

Siunissami aamma piumasqaatit eqquutsinneqartariaqassapput tunisassiornermik ingerlaavartumik pimoorussinerulersitsinissamut, pitsaassutsimut tamakkuninngalu uppernarsaasinnaanissamut kiisalu pilersuisinnaanikkut isumannaatsuuneq. Kingulleq taaneqartoq pilersuinnermut aamma piumasqaateqaqqippoq. Nalinginnaasumik takuneqarsinnaavoq annertuukkuutaanik eqqarsartoqartarnissaanik pisariaqartitsisoqartoq inuussutissanik ingerlatsinerup ineriartortinneqarneranut atatillugu aammalu aalisarnermit, piniarnermit nunalerinnermillu tunisassiassanik tuniniarneqartussanik naleqarnerulersitsisarneq tamarmi akulerutsinneqassasoq.

Sinaakkutatigut piumasqaatit naleqarnerulersitsisarnerlu.

Ilaatigut Naalackersuisunit anguniagassatut isigineqarpoq, suliniuteqartoqassasoq siunertaqartunik ingerlatseqatigiiffiit aningaasartuutaannik oqilisaasunik, sumiiffinni inuiaqatigiit aningaasaqarniarnerata periarfissaqarfiani.

Inuussutissiornerup tungaatigut pingaarnerusutigut anguniakkat ilagaat sinaakkutatigut piumasaqaatinik pilersitsissalluni, tunisassianik assigiinnngissitaartunik amerlanerusunik ineriartortitsinissamut tunngavigineqarsinnaasunik, tunisassiornermik qaffatsitsisinnaasunik, imminut pilersornerulersitsisinnaasunik inuiaqatigiinnullu aningaasatigut isaatsitsiviusinnaasunik. Sinaakkusiussat imminut akilersinnaasumik tunisassiornermik, tunisassianik ineriartortitsinermik tuniniaanermillu siuarsaasuullutillu tapersersuisuussapput, sumiiffinni inuiaqatigiit aningaasaqarniarneranni imminut akilersinnaassuseqarfiusuni.

Inuussutissanik pilersuisartut nalinginnaasumik annikitsukkuutaartarput tunisassiornullu nalinginnaasumik sumiiffinni annertuuni ingerlatsisartuullutik tunitsivinnut tunisassiorfiusunullu ungasissumiittuni ukiorlu kaajallallugu assigiinnngitsunik aningaasanik isaatitsinissamut peqarfiusuni. Taamaattoqarnera pingaaruteqartuuvoq ilaatigut isertitaqarsinnaanissamut periarfissiisunik, aningaasartuutunik matussusiisinnaasunik ilaatigullu tunisassiassanik tunisassior tumut atuisunullu apuussisinnaanissami qaffasissumik pitsaassuseqartitsinissamik qularnaarinniisumik. Tamatumani pisortanit tapiissutaasartut qangaaniilli ileqqusutut naammaginatunik tunitsiveqartitsinissap pilersinneqarsimanissaanut aalisakkallu/uumasullu ilaannut tunisinermi piaaraluni qaffasissunik akeqartitsinerup pigiinnartinneqarnissaanut atorneqartarput. Taamaaliornikkut tapiissuteqartarnermik politikki aaqqissuusaanikkut ajornartorsiutinik amerlanerusunik pilersitsiinnarsinnaavoq, inuussutissalerinerup tungaani ineriartornermut tapersersuinermut taarsiullugu, naleqquttunik kaammattuutunik sinaakkutatigullu pilersitsinikkut pingaarnerusumik tunisassior tumiit atuisunut tunineqartartut annertunerusumik naleqarnerulersinneqarnissaanut pilersitsisuunissaq.

Ukiuni kingusinnerusuni inuussutissarsiornermut tapiissutini aningaasanut inatsimmi annikilliliisimanerit annertuumik pisariaqartilersimavaat ataatsimoortumik politikkeqalernissamut eqqarsaatersuuteqarnissaq, kissaatigisatut anguniakkat aningaasallu akornanni annertunerusumik ataqatigiinnermik pilersitsiniarluni, tamakku atorneqalersarput tamakkuninnga anguniagaqarnermi, taakkununga ilanngullugit allaanerusunik aaqqiissutissatut periusaasinnaasunik nassaarnissaq.

Pilersuineq.

Nunami namminermi tunitsivimmut tunisassiorneq annertungaatsiartumik artorsartinneqartarpoq tunitsiveqqat amerlasuut pineqaraangata tunisassiornermik, pilersuinermik tuniniaanermillu ajornakusoortitsillutillu akitsorsaataasartut. Ajornartorsiut tamanna annikilliliiviginiarlugu nioqqtissianut kalaallit tunisassiornermut ingerlatsiviinit suliarineqarsimasunut kiisalu kalaallit tunisassiassaataannut tunisassiornermut ilaatinneqartartunut assartuinermi tapiiffigineqartarsinnaanermik aaqqissuussinermik pilersitsisoqarnikuuvoq.

Kalaallit tunisassiaannik assartuiner mut tapiissuteqartarnermik taaneqartartup 2004-imi kalaallit inuussutissaataannik tunisassior tunut imaluunniit nioqqtissianit kalaallit tunisassiarineqartartunit

Kalaallit Nunaata iluani assartuussinermi akigitinneqartartup 40%-a angoreersimavaa. Taamatut tapiissuteqartarneq 2004 tikillugu ilanngullugulu taamaallaat tunniunneqartarsimapput imaatigut assartuussinikkut nassiunneqartartunut. UKA 2003-imi aalajangiiffigisassatut siunnersuut tunngavigalugu 2005-imut aningaasanut inatsisissatut Naalakkersuisut siunnersuutaannut ilanngunneqarsimavoq, sukumiinerusumik malittarisassiortoqareerneratigut kalaallit tunisassiaannut aamma assartuussinermi tapissuteqartarsinnaasut nioqqutissianut immikkut ittunut aamma timmisartukkut assartuussinermi, tassani avammut niuernissamut inuussutissarsiutinilluunniit ineriartortitsinissaq eqqarsaatigalugu pissusissamisoortutut nalilivigineqarsimasunut.

Minnerunngitsumik timmisartunik assartuussineq eqqarsaatigalugu ingerlaarfiit ilaanni, pingaartumik isorliunerusuniit illoqarfiit anginerusut tungaannut, assartuussisinnaanikkut sinneruttumik inissaqartoqartarpoq. Taannalu iluaqutigineqarnaviannigilaq assartuinermi akitigut takutinneqanngippat, assartuussisinnaanikkut ilumut sinneqartoortoqartoq. Silatusaartumik akilersueriaaseq peqataaqataasinnaavoq annertussutsit assartorneqartut annertusisinneqarnissaannut, taamalu periarfissaalerlutik illoqarfinni anginerusuni tunitsivinnut inuussutissat apuunneqarsinnaalernerinut akinik unamminartunik akeqartillugit.

Soorunami anguniagaanngilaq assartuussisarnerup annertunerpaamik tapiiffigineqartarnissaa, ajornanngippalli atortulersuutitigut pilersuineramik aamma assartuinermut politikkimik sapinngisamik imatut aaqqissuussissalluni, taamaasilluni ilaatigut inuussutissanik tunisassiorlut akit unamminartut misigisinnaassallugit timmisartukkut umiarsuartigullu assartuussisarneq eqqarsaatigalugit.

Siunissami aamma naatsorsuutigineqassaaq umiarsuartigut assartuussisarneq annertussutsit eqqarsaatigalugit inuussutissalerinermik ingerlatsisunut pingaaruteqarnerpaanissaa, tunisassiasanik pilersuisuniit tunisassiorlutumut aamma tunisassiorlumiit tunitsivinnut. Siunissami angallannikkut pilersuineramik aaqqissuussinissap aaqqissuunneqarnissaani inuussutissalerinermik ingerlatsisut pisariaqartitsinerat pingaaruteqartumik ilaatinneqartariaqarpoq.

Innaallagissamik imermillu pilersuineq.

Inuussutissanik ingerlatsiviit innaallagissamik imermillu pilersorneqarsinnaanissamik nalinginnaasumik pinngitsuuisinnaanngillat. Tamatumani ullumikkut assigiinnik akeqartitsinermik taaneqartumik peqarpoq, ingerlatseqatigiiffinnut imatut kinguneqartitsisumik nunami tamarmi sumiluuniit assigiimmik akilerlugit innaallagissamik imermillu atuisinnaanngortitsisumik, apeqqutaatinnagit tunisassiornermi aningaasartuutaasartunut tunuliaqutaasut. Aalisakkanik suliffissuaqarfimmut tunngatillugu pissutsit immikkut ittut atuupput, ingerlatseqatigiiffiit Nukissiorfimmi tunisassiornermi akivinniit appasinnerusumik immikkut akilersillugit innaallagissamik imermillu pissarsisinnaasaramik.

Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiutigut ineriartortitsineq pillugu nalunaarusiani arlalinni kaammattuutitut tapiliussatut maannakkorpiaq aalajangersimasunik eqqarsaatersortoqarpoq taamatut assigiimmik akeqartitsinermik periutsip allanngortinnissaanut ”Innaallagissamat, imermut kiassarnermullu assigiimmik akeqartitsinermik periutsip atorunnaarsinneqarnissaani pingaarnerusutigut anguniagassatut nalimmassaanissamillu aqqissuussinermut siunnersuut” susassaqtunut arlalinnut 2004-ip aasaani tusarniaassutigineqartoq tunngavigalugu.

Maannakkut siunnersuutaasup kingunerissavaa assigiimmik akeqartitsinermik periutsip arriitsumik atorunnaarsikkiartuaarneqarnissaa, tassani ukiut arlallit ingerlanerini akivinnik taaneqartartunut arriitsumik qanillattortoqassalluni. Tamanna inuussutissarsiornermi unammillernikkut pissutsinik allanngortitsisussaavoq, tamakkumi nunap sananeqaataata qanoq ittuuneranik aalajangerneqarsimasarmata.

Nassuiaammi matumani siunnersuut sukumiinerusumik nassuiarlugu kingunissaalu suliaralugit ingerlanneqassanngilaq, naatsorsuutigineqarmammi siunnersuut Inatsisartut 2004-mi ukiakkut ataatsimiinnissaanni oqaluuserineqarumaartoq.

Tunisinermi tunisassiornermilu unammillernikkut pissutsit.

Piniagassatigut pisuussutit nalinginnaasumik siammarsimasuullutillu takkusimaartartuupput, taamaanneratalu pisariusumik akisuumillu atortulersuutigut pilersuutitik ilallugu sunnersinnaasarpaa. Taamaalilluni niuertarfinni neqeroorutigineqartut pilersuinnikkut isumannaatsuuneq aningaasartuutillu killiffiat pitsaanngitsup tungaanut sangutillugu takkusimaartoqartarneranik nikerarnernik sunnersimaneqalersarput. Tamanna imatut isigineqassaaq, tunisisitsinerup tunisassiornerullu ilaa Namminersornerullutik Oqartussanit kifpartuussinissamik isumaqatigiissuteqarnikkut piunnartinneqartarmat. Isumaqatigiissutit pingaarnerusutigut sammititaanngillat atuisut piunanerannik naammassinninnissamat, pingaartumilli sumiiffinni aningaasannanniutigalugu ingerlatsinissamat tunngavissaqanngitsuni tunisisitsinnaanermut periarfissat qularnaarsimaneqarnissaannut.

Tunisassianut arlalinnut ataatsimoorussaavoq tamakku annertungaatsiartumik tapiiffigineqartarnissamik pinngitsuuisinnaanngimmata. Aammali assersuutissaqqissoqarpoq, ukiut kingulliinerusut ingerlanerini tunisassianik nutaanik ineriartortitsisoqarsimaneranut, tapiiffigineqartarlutik ineriartoreersimallutik aningaasannanniutigivillugit tunisassiarineqarsinnaasunngorsimasunik. Matumani ilaatigut eqqarsaatigineqarput nipisat suaannik tunisassiorneq aamma saattuarniarnermi ineriartorneq, taakkulu iluaqutaasumik peqataaqataasimasut avammut niuernermi nutaanik isertitsiviusartunik pilersitsinermi.

Ajornartorsiornartuinnaanngilaq illuatungaatigut tunisisitsinermi kifpartuussinerup killiffianik aalajangersimasumiisitsiniarneq aningaasartuutit killilersimaarniarlugit, ingerlatsinikkut

ajouteerapassuit pinngitsoortinniarlugit pisisartunillu piumasoqarnera naamassiniarlugu - illuatungaategullu pinaaveersimatinniarlugu, ingerlatsinermut pisortanit tapiissuteqartarnerata namminersortut tunisassioortuusut tunitsivimmiissinnaaneramik ajornavissuutitsisinnaaneq. Nalinginnaasumillumi paasinarsisarpaq, tunisassioortuaqqat namminersortut unammillernermik aniguniartarnertik ajornartorsiutigisaraat. Pisortanit tapersersorneqartumik ingerlatsiveqartillugu imatut suliasalimmik tunisisitsinermik tunisassioornermillu qularnaarisussamik, taava peqatigitillugu naatsorsuutigineqarsinnaanngilaq tunisassioortunut namminersortunut assinganik inissaqartitsisoqarsinnaanera. Immaqa taamaallaat allaanerusunik ataasiakkaanik tunisassioornert eqqaassanngikkaanni - imaluunniit tunisassioortut namminersortut isumalluummut naleqarluartumut atuisinnaatillugit, assersuutigalugit nunaqarfinni aalisakkeriviit namminersortut marlussuit, qaleralinnik tunisassioortuusut.

Inuussutissarsiutinik siuarsaaneq pillugu 2002-imi nassuiaatikkut assersuutitut taaneqarput pilersitsisarnermik ingerlatsiveqarfiit mikinerusut namminersortut, amerlanerpaatigullu piujunnaareersimasut. Taamatut pissuseqartoqarneranut ajornaatsumik nassuiaatissaqanngilaq, qularnanngitsumillu pissutsit arlallit pissutaaqataasimasinnaapput.

Isumalluutitut killilinnut piumaneqartunullu appakaassinnaaneq, ataqatigiissumik tulleriinnilersuisoqarsimanera, pitsaassutsip akillu akornanni silatuumik pissuseqartoqarnera kiisalu tunitsivimmit pilersuisinnaanermik piginnaasaqarneq, inuussutissanik tunisassioortunut aalajangiisartuupput pingaaruteqartut. Peqatigitillugulu unammillernartua unaavoq, qularnaassallugit kiffartuussinissamik isumaqatigiissutit pissusissamisoortunik oqaasertalersorneqarsimanissaat, taamaalilluni tunitsiviusinnaasunik qularnaarinnissimanissamut anguniakkat anguneqarsinnaallutik unammillerneq pisariaqanngitsumik equsoortinngikkaluarlugu.

Nuka A/S-ip tunisassioorfiinik arlalinnik najukkani soqutigisaqatigiinnut tunniussisoqarnissaanik aalajangiineq tunisassioorfinnullu taakkununga ingerlatsinermut tapiissuteqartarunnaarsitsineq peqatigalugu qularnanngitsumik allaaserineqartutuut ajornartorsiutinik aniguniarnermut peqataaqataasinnaavoq, tunisassioorfinnik taakkununga piginnittut tunitsivimmut tunisassiaatitik ingerlassinnaassagunikkat silatusaartunik suleqatigiinnissamik isumaqatigiissuteqarnissat, pilersuineq pissusissamisoortoq aqutigalugu, pisariaqartinneqartumillu pilersarusiornermik ingerlatsisinnaagunik sumiiffimmi periarfissat aallaavigalugit pitsaasumillu aningaasaqarniarnikkut aqutsisinnaagunik.

Naak sumiiffinni tamani iluatsitsinissamut qulakkeerisoqarsinnaanngitsaq, sulinerup kingunerisinnaavaa, tunisassioorneq annertunerusumik aallaaveqartinneqartoq sumiiffiit ataasiakkaat periarfissaasigut killiliisimanerisigullu. Taamaalillutik nunaqarfinni innuttaasut aamma periarfissaqarnerulissapput sunniuteqaqataanerunissamut, namminnerlu ineriartornerminnut akisussaaqataanerminnik tigusillutik.

Paarlattuanik unammillernartuuvoq pisariaqartinneqartumik siulersuisoqarnikkut ilisimasaqarnissaq tunisassiornermik aqutsineq, tunitsivimmullu anngussinnaanissaq qularnaassallugit.

Niuertarfeqarfinni tuniniaanerup aaqqissuunneqarsimanera akitsuutitigullu politikki.

Niuertarfeqarfinni annertuunngorlugillu tunitsivimmi kalaallit inuussutissaataat toqqaannartumik inuussutissanut avataanit eqqussuunneqartunut unammillertuupput. Tabel 1-imi takussutissiarineqarput neqit avataanit eqqussukkat qanoq annertussuseqarnersut nioqqustissianullu ataasiakkaanut akitsuutit.

Suuneri/akitsuutitigut akit	2003		2002	2001	2000
	Annertus-sutsit (tons)	Iluaaarutit (tus. kr.)	Annertus-sutsit (tons)	Annertus-sutsit (tons)	Annertus-sutsit (tons)
Neqit (kr./kg)					
Savaaqqat savallu neqaat (25,00)	47	1.169	20	17	21
Nersussuit neqaat, nutaat (10,00)	62	616	39	47	60
Nersussuit neqaat, qerisut (6,75)	585	3.949	609	558	612
Puulukimerngit nutaat/qerisut (2,25)	1.200	2.701	1.035	1.032	1.092
Puulukimerngit pujuukkat/tarajortikkat (3,25)	119	386	136	135	135
Timmiarussat, nutaat/qerisut (3,50)	876	3.065	832	679	656
Suliarineqarsimasut/aanaveer-sakkat					
Savaaqqat savallu neqaat (25,00)	2	46	1	1	3
Nersussuit neqaat(4,00)	111	445	129	124	133
Puulukimerngit (2,00)	389	778	406	399	414
Pølsit (3,00)	525	1.576	571	572	593
Tinguit, timmiarussat puulukillu (2,50)	126	316	135	136	148
Timmiarussat (3,50)	86	301	111	95	86
Katillugit (tons)	4.128		4.024	3.797	3.951
Katillugit (tus. kr)		15.347			
Innuttaasumut ataatsimut atuineq missiliuullugu	73 kg		71 kg	68 kg	71 kg

Tabel 1. 2000-imit 2003-imit neqinik eqqussukkat, annertussutsit akitsuutit annertussusaat tunisassianilu ataasiakkaani iluaaarutit.

Nersussuit neqaannut eqqussukkanut niuertarfinni akit nioqqudigineqartartunut akisunerusunut qerisunut kiilumut 150 kr.-it missaanniipput nillartaartitanullu kiilumut 100 kr.-it missaanniillutik. Nioqqudigineqartartunut akikinnerusunut nillartaartitanut kiilumut 70 kr.-it missaanniippoq, qerisunullu kiilumut 45 kr. -it missaanniilluni. Pilersuisumit, Pisiffimmit aamma KNB-mit isertorneqanngilaq kalaaliminerninngarnit nersussuit neqaannut eqqussukkanut iluaaarut qaffassinnerummat.

Ajornakusoortuuvorli inuussutissanut assigeeqqissaanngitsunut akinik sanilliussiniarneq. Pitsaasumilli isumaqarsinnaavoq, kiilumut akit sanilliussinnaassagaanni, neqiviit/aalisagaviit/orsui pineqaraangata.

Niuertut ingerlatsivii unammillertut pineqarmata, tamakku assuarineqarsinnaanngillat, aningaasanik isaatitsiniarsarimmata pitsaasunillu angusaqarniarsaralutik, kalaaliminernilli iluanaarutit annikitsuunerisa, niuertarfiit akinik suli appaaqqissinnaanissaannik piviusumik periarfissaqartinni-laar.

Nunani allamiut inuussutissaannut akit pinngitsaalillugit qaffatsinniarnarat, assersuutigalugit akitsuutit atorlugit niuertarfinnik ingerlatsisut malillugit ” taamaaliornerup inuiaqatigiinni sanngiinnerusut eqqorneqartiinnassavaat” malunaatilimmillu atuinermut sunnuteqarnaviarnani, aatsaalli malunnar-tumik akit qaffasinnerusut pineqarpata, atuisunik equivittussat, pingaartumilli tassa isertita-kinnerusunik.

Inuussutissanut avataanit eqqussukkanut akinik qaffasissunik piaaraluni inissisimajuartitsiinnarnerup kingunerisinnaavaa kalaalimerngit ”unammillertuusut” akinik qaffasitsinneqarpallaartunik atuilernerat, taamaalilluni tunisassiornikkut aningaasartuutit annikillisinneqarnissaannut piumassuseqarneq annikillisinneqassalluni.

Neqit eqqussukkat akiinik sanilliussinermi isiginiarneqartariaqarpoq, ukiup ingerlanerani aalisakkanut, uumasunut imarmiunut miluumasunut uumasunullu nunamiunut miluumasunut nutaanut, kalaalimineerniarfinni tuniniarneqartartunut akit niuertarfinni akininngarnit nalinginnaasumik appasinnerusarnerat. Kalaalimerngit nalinginnaasumik piumaneqartartorujussuupput. Piumaneqarnerat (tuniniarneqartarnerallu) takutinneqarsinnaasarpoq assigiinngitsutigut pilersuinikkoortumik, takuuk titartagaq 1.

Tupigisariaqanngilarli, Nuka A/S tunisassiortullu allat kiisalu niuertarfinnik ingerlatsisut pingaartumik tunisassianut annertunerpaamik piumaneqartunut sammisuusarmata tassanimi periarfissaqarmat piviusumik naleqarnerulersitsisinnaaneq. Tunisassiornarup tuniniaanerullu annertusineqarnissaanut suliniuteqarneq soorunami tunisassiamit namminermit aningaasatigut isertitsiviusinnaaneranut atavoq imaluunniit allatigut pitsaasumik kinguneqartutigut, taakku tunisassiortumut niuertarfinnilluunniit iluaqutigineqarsinnaasut.

Atuisut nerisarnikkut ileqqi takutitsipput erseqqilluinnartumik inereerlugit nerisassianut saakkiartorneq imaluunniit tunisassianut suliarineqareersimasunut. Niuertarfinnit kalaaliminertigut annikitsumik iluanaaruteqartarneq ajornartorsiutitut isigineqarpoq. Niuertarfiit iluanaarutaannik annertusisitsiniarnermut taamaattumik periarfissaq unaasinnaavoq, tunisassianik annertunerusumik suliarinnereertarneq imaluunniit inuussutissanik tunisassiortuni aningaasartuutikillisaasunik suliniutit.

WTO

Inuussutissaqarnerup tungaatigut avammut niuernermit soqutigisat eqqarsaatigalugit, taakkununga ilanngullugu WTO-imi isumaqatigiissutip sakkortuumik atorneqarsinnaaneranut periarfissat pisuni imaattuni, soqutigisat tamakku naapertuilluanngitsumik ulorianartorsiortinneqarlutik, taamaattoqarnerata kinguneraa Naalakkersuisunit mianersorfigineqarsimammat imatut ingerlanermut sangusinnaanissaq tassani nammineerluni isumaqatigiissutip imarisaanut toqqaannartumik akerlilersuilersinnaaneq. Naallu maannakkorpiaq Kalaallit Nunaat aalajangersimasunik annikilliliinissamik pisussaaffinnut pituttorsimangitsoq ullumikkut eqqussuisarnermi akitsuutitut tapiissutinullu tunngatillugu WTO-imi isumaqatigiissummi aallaavigineqarpoq, nunat ilaasortaasut arriitsumik tunisassiornermut attuumassuteqartunut toqqaannartunik tapiissutinik eqqussuisarnermilu akitsuutinik annikillisisiartornissaat.

Maannakkorpiaq sulineq pilersarusiorneqarpoq, inatsisinik tapiissuteqartarnermillu aaqquissuussinernik attuumassuteqartunik taakkunangalu allanngortitsisinnaanermik inatsisilerituutut siusinnerusukkut misissuataarisimanerup kinguneriniartussaavaa Kalaallit Nunaanni inatsisiliorneq tapiissutinillu aaqquissuussisimaneq WTO-imut atatillugu ajornartorsiutitut isigineqassanngitsoq. Unammillernartua uaniippoq pisariaqartumik allannguinerusinnaasut imatut ingerlatisallugit, tassani Kalaallit Nunaata tassunga atatillugu navianartorsiortartumik inissisimanera akulerutsinniarneqassalluni, sapinngisamillu inuussutissarsiutaareersut taakkuninngalu ineriartortitsinerit eqqarsaatigineqarnerpaallutik.

Qularnanngitsumik periarfissaqarpoq Kalaallit Nunaanni inuussutissaqarnerup tungaatigut ineriartorneq pitsanngortissallugu nunami namminermi tunitsivimmi annertunerusumik unammillersinnaassuseqartilerlugu amerlanerusunillu tunisaqarnerulersissallugu WTO-imi malittarisassat saqitsaaffinngikkaluarlugit. Imaaliallaannaq ajornaatsunik aaqqiinerit soorlu eqqussukkanik killilersuinerit neqinullu eqqussukkanut akitsunik qaffatsitsinerit, oqaatigineqareersutut inuiaqatigiit aningaasaqarneranni sanngiinnerusunik eqquisussat, pissusissamisoortumik aaqqiinerunaviannngillat sakkortusisamik politikkeqalernermit tungatillugit, taamaaliornikkut inuussutissarsiut ineriartortinneqassalluni pilersuisut, tunisassiorlut tuniniaasartullu akornanni annertunerusumik suleqatigiittoqarnerulerneratigut.

Nutarterineq piginnaasatigullu ineriartortitsineq.

Inuussutissarsiornermi ineriartornissamut pitsaanerusunik atugassaqtitsilersinnaanermik anguniakkat naammassisinnaajumallugit, tassani ineriartornissamut pitsaasunik periarfissaqarluni - inuiaqatigiinni nammaqatigiinneq ajoqusinngikkaluarlugu - pisortat namminersortut ingerlatisut suleqatigalugit suliniuteqarnermut aallartitseqataassapput, Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiutitigut suliffissuaqarnermi ineriartornermut ineriartoqqissinnanermullu tapersersuisinnaasunik. Taamaaliornikkut inuussutissarsiummi eqeersimaarnerusoaqalerneranik suliffissaqarnerulersitsinermillu tunngavissat pilersinneqassapput.

Ullumikkut tunisassianik ineriartortitsinermit tapiiffigineqarsinnaanermik periarfissaqarpoq, tassunga ilanngullugit inuussutissarsiutinut atuarfinnik ARTEK-millu akulerutsitsisinnaaneq. Tamanna pisinnaavoq tunisassiassanik ineriartortitsinermit aningaasaliissuteqartarnermik tapiissutit pillugit nalunaarutikkut (nr. 36, 29.12.98-imeersoq) aamma nunalerinermit ineriartortitsinermit siuarsaneq pillugu (nr. 26, 22.06.01-imeersoq) naapertorlugit periarfissaqarpoq, tunisassianik ineriartortitsinermit tunisaqarnerulersitsiniarnermit il.il. 50 procent angullugit tapiissuteqarsinnaaneq.

Taamaaqataanik anguneqarsinnaavoq, kommunit tunisassianik ineriartortitsinermit tapiissuteqarsinnaanerit Kommunit inuussutissarsiutini il.il. aningaasaliinermikkut inuussutissarsiutinik ineriartortitseqataanissaminut periarfissaat pillugit Inatsisartut inatsisissaat [nr. 23, 18. december 2003-meersoq](#) naapertorlugu.

Nalunaarusiami ”*Inuussutissarsiutitigut ineriartortoqartinnagu – atugarissaarnikkut ineriartortoqassanngilaq*” 2003-imeersumi, Naalakkersuisut siulittaasuata Ministeriunerullu suliniuteqarnerisigut, inuiaqatigiinni kalaallit ingerlatseqatigiiffisa eqeersimaarnerulernermik annertusisitsiniarnermi sinaakkutatigut piumasaaqatini pisariartitsinerit nutaat tikkuarneqarput. Suliniutit arlallit tikkuarneqarput, annertunerusumik kaammattuinermit ineriartornermit peqataaqataasinnaasunik tassunga ilanngullugu aamma inuussutissalerinerup iluani.

Tamatumunnga tapiliullugu Namminersornerullutik Oqartussat danskillu naalagaaffiat isumaqatigiissimapput piffissami 2005-imiit 2007-imut ilinniagaqarnermit inuussutissarsiutitigullu ineriartornissamut immikkoortortamut pilersaarummik ingerlatsisoqarnissaa.

Inuussutissarsiutitigut ineriartortitsinermit tunngasoq immikkoortortamut pilersaarummit 2005-imut aningaasanut inatsisissatut siunnersuutikkut piviusunngortinneqarsimavoq. Immikkoortoq 3.3-mi nassuiaatigineqarput pilersaarummi inuussutissarsiutinik ineriartortitsiniarnermit tunngasumi suliniutit, ilinniagaqarnissamullu tunngasut suli piviusunngortinneqarnikuunngillat.

Ilinniagaqarneq.

Inuussutissanut sammisumik ilinniartitsisarneq ullumikkut pingaarnerusutigut inuussutissarsiutinut ilinniarfinni ATI, Maniitsumi kiisalu Narsami INULI-imi aamma pineqartuni ingerlatseqatigiiffinni ingerlanneqartarpoq.

ATI tunisassiornermit imaluunniit pitsaassutsimut teknikkeritut ilinniagaqarnissamut neqerooruteqartarpoq. Akuttunngitsumik avatangiisini teknikkikkut tunngasunik ilinniartitseqqinnerit neqeroorutigineqartarput. Qinnuteqartut piukkunnaatillit pissarsiariniarlugit atuarfiup ukiuni pingasuni ilinniarnertuunngornianut naapertuuttumik fagini ataasiakkaani oqaatsinik pinngortitamullu ilisimatusarnermik fagit neqeroorutigineqarput. Biocentrum, Danmarks Tekniske Universitet,

suleqatigalugu inuussutissalerinermi ingeniøritut ilinniartitaanerit aaqqissuunneqarput, taamatuttaarlu tunisassianik ineriartortitsineq tunngaviusumillu ilisimatusarneq suleqatigiiffineqarlutik.

Nutaanik ilinniagaqarnissanut suliniutit tamarluinnarmik suliarineqartarput brancheudvalgi suleqatigalugu, ilinniarfimmullu tassunga atatillugu ujartorneqarpoq ingerlatseqatigiiffinni annertunerusumik suleqatigiittoqarnissaa, tamatumalu ilaatigut kingunerisimavaa marts 2004-imi aaqqissuussinermik ingerlatsineq, tassani ilinniarfimmit ingerlatseqatigiiffiit ilaatigullu Namminersornerullutik Oqartussat siunissami suleqatigiissinnaanermi periarfissat oqaloqatigiissutiginiarlugit aggersarneqarsimallutik.

Suliniutit INUII-mullu sinaakkutassarititat.

INUII-mit inuussutissalerinerup iluani ilinniarnert soorlu igasutut, saqisutut neqilerisutut neqeroorutigineqartarput. Ilinniarnert tamarluinnarmik ingerlanneqartarput inuussutissalerinermik, akunnittarfeqarnermik neriniartarfeqarnermillu ingerlatsisut kiisalu Ålborgimi Holstebromilu Teknikkikkut ilinniarfiit suleqatigalugit. Ilinniarfik maannakkorpiaq brancheudvalgi suleqatigalugu pilersaarusiuleruttorpoq ilinniartitaanerup allangortinneqarnissaanik, august 2004-imiit sunniuteqalersussamik.

INUII august 2004 aallarnerfigalugu qinnuteqartut pingaarnerit 1 aamma 2-it 300-it missaanniittut atuartuutiginiarpai tamakkulu ilinniarfiup oqaluttuarisaanerani amerlanerpaapput. Ukiuni siusinnerusuni misilittakkanit takutinneqarput, lærlinngit 75-it 100-llu akornanniittut allartikkumaartut. Arlallit aallartingitsuussapput, pissutaalluni amerlasuut akuerisaasumik ilinniarfissamik nassaangitsoortarnerat, ilaallu ilinniagaqarnernik allanik aallartitsissallutik sinneruttullu allamik suliaqalin-ngikkunik suliffeqassanngillat.

INUII-mit namminermit illuutitigut suli amerlanerusunik pisariaqartitsinini allaaseraa:

1 igaffik

1 igaffik, aamma tunisassianik ineriartortitsinermi atorneqarsinnaasoq

1 fysik/kemi-mi ini, tunisassianik ineriartortitsinermi atorneqarsinnaasassasoq

Katillugit 150 m2

2 atuartitsiviit init

2 toqqorsiviit

2 ilinniartut najugaqarfii

Katillugit 80 m2

katillugit 100 m2 siniffiit 40-it

Ilinniarfik maannakkorpiaq igaffitsigut atortorissaarutaannarni 100 - 150 %-imik atorneqarsinnaassuseqarpoq.

INUII-ip siulersuisuisa ilinniarfimmu 2007/2008 tikillugu takorluukkatik ataaniittut saqqummiussimavaat:

Apeqquteqaatit amerlignaluttuinnartut ilimasaarutigaat kalaaliminernik iluaqutiginninneq annertuumik soqutigineqartoq. Pitsaanerpaanik angusat angusinnaajumallugit ilumoorullugu suliniuteqartoqartariaqarpoq kiisalu sulisoqartariaqarluni attuumassuteqartunik, piffissamut pitsaanerpaamik atugassaqartitaasussanik kiisalu pitsaanerpaanik illuutitigut sinaakutassaqaarnissaq. Sinaakutassat tamakku ajunngippata, inuussutissarsitigivillugu, suliaalluurtunik pimoorussamillu tunisassianik ineriartortitsineq piviusunngorsinnaassaaq. Piviusorsiorpalaarneruneq eqqarsaatigalugu ilanngunneqarsinnaavoq, INUILI-mit ilinniartitsisut siamasissumik katitigaalluarsimasut iluaqutigineqarsinnaammata tamakkiisumik suliniutaasinnaasussanik ingerlatsinermut. Tunisassianik ineriartortitsinermut atatillugu siunnersuisarnermik suliniutit malinnaasarput, tamakkulu ingerlatsivinngorsinnaasunik aallarnisaaniartunit atorneqarsinnaassapput. Tunisassianik ineriartortitsineq ingerlanneqartariaqarpoq ingerlatsivittut isertitanit matussuserneqartartut, suliassat inniminnikkat aamma ”suliniutit pingaanninnerusut” eqqarsaatigalugit. Tamanna immikkoortoq 3.3-mi allaaserineqartumut kaammattuiniarnermi qiortakkanik aaqquissuussinissap eqqunneqarnissaanut ajunngivissumik atassuteqarpoq.

Ilisimasanik katersuivik “INUILI”

”Ilisimasanik katersuivimmik” oqariartaatsip ilaa, qulaani taaneqareersutut tunisassianik ineriartortitsinermiissaaq, tassanimi ilisimasat nalinginnaasumillu piviusunngortitsineq imminnut atasorujussuummata. Aammaarluni INUILI ilinniagaqarluartunik katitikkanik sulisoqarnermigut pitsaasumillu suleqatiginnikkusunermigut, kiffartuussinermik ingerlatsisinnaassaaq, oqariartaatsimut ”Ilisimasanik katersuivimmut” aamma ilaasunik.

Ilanngullugu eqqarsaataavoq paasissutissanik katersuiveqalissasoq, suliffeqarfiit attuumassuteqartut tamaasa (ass. Atlantikup Avaannamiut) suleqatigalugit pilersinneqartussamik. Paasissutissanik katersuivik paasissutissanik/suliniutinik naleqquttunik imaqaassaaq ataatsimoortumik iluaqutigineqarsinnaasunik, isumassarsiorfiusinnaasunik aallarnisaaniartuusinnaasunillu kissaatigineqartutut suliniummik aallartitsiniarnermi sulinermi sakkussatut iluaqutigineqarsinnaasunik.

Taamaattumik paasissutissanik katersuivimmik pilersitsiniarnermut pilersaarutit pissusissamisoorluinnartumik atortuulersinneqarsinnaassaaq imm. 3.3-mi allaaserineqartumut kaammattuivissamut isiginnaarfiusarsinnaasumut ataqatigiissillugit.

Aalisakkat/uumasut iluaqutigineqalersinnaasut & ajornartorsiornartuusullu.

Inuussutissanik tunisassiorneq taamaattuunini pissutigalugu tunngavigisanik taakkuninngalu aqutsivinngaanneersunit pinngitsuuisinnaanngitsorujussuuvoq. Taamaattumik aalajangersimasumik

tunisassiornermik ineriartortitsinermit aningaasaliinermi nalinginnaasumik piunasaqaataasarpoq, aningaasannanniutigalugit iluaqutiginnissinnaanissamut tunngatillugu pitsaasumik uumasunik ilisimatuutigut siunnersuisoqartarnissaa aammalu aningaasaliissutit iluanaarutigineqarsinnaanissaat upperalugu aningaasaliinissamik periarfissiissutinik pisuussutinik namminernik aqutsineq.

Uumasogatigiit ilaannut tamakkuninnga tunisassianik piunasoqartarpoq, killilimilli pisuussutitigut tunngavigisat tamakku malitsigisaannik killilersuisoqartarluni, piviusumik nerisassatut inuussutissarsiutigalugu iluaqutiginninnermik tunngaveqarnissat piviusunngortinngitsoortarpaat. Tuniniaanermi periutsit naammineq aamma niuertarfinnik annertuunngorlugilluunniit tunitsivinni tuniniaanissaq siunertaralugu annertunerusumik tunisassiornermik ineriartortitsisinnaaneq pilerinarunnaarsissinnaavaa.

Tuniniaanermut, pilersuinermit tunisassiornermillu tunuliaqutaasumik nalunaarusiami naatsunngorlugit tunisassiornerusinnaasut arfineq-pingasut misissuataarneqarsimapput, ineriartoqqinnissamut iluaqutigineqarsinnaasutut naliliivigineqartut, taakkununnga ilanngullugit ilaatigut nalunaarutiginninneq tamakku malittarisaannik aqutsiniarnikkut kingunipiluutigisinnaasat. Matumani tulluuttut pineqarput: appaliarsuit, arferup neqaa, qullukkat, umimmaat, puisit, uillut, qeqqussat aamma tutttut.

Ilangussaq : Inuussutissat pillugit naalackersuinikkut nassuiaat 2004-mut tusarniaavigineqartut allattorsimaffiat

Kattuffiit suliffeqarfiillu tulliuuttut tusarniarneqarput Inuussutissat pillugit naalackersuinikkut nassuiaatip 2004-imut tunngasup suliarineqarneranut atatillugu:

Kalaalit Nunaanni Sulisitsisut peqatigiiffiat

S.I.K.

ILIK

Sulisa A/S

KANUKOKA

Ilaqutariinnermut pisortaqarfik

Greenland Tourism

Aalisarnermut piniarnermullu pisortaqarfik

KIIP

Aningaasaqarnermut pisortaqarfik

Avatangiisinut pinngortitamullu pisortaqarfik

Namminersornermut inatsisillu malitsinneqarnerinut pisortaqarfik

Akilerartarnermi pisortaqarfik

Peqqissutsimut pisortaqarfik

Ineqarnermut Attaveqarnermullu pisortaqarfik

Nunanut allanut tunngasunut pisortaqarfik

Pinngortitaleriffik

INUILI - Narsaq

Ilinniarfik ATI, Maniitsoq

NUKA A/S

KNI A/S

Royal Greenland A/S

Pisiffik A/S

Kalaallit Nunaanni Brugsenit, KNB

Nunalerinnermut Siunnersuisoqarfik

Nunalerineq pillugu Siunnersuisoqatigiit

Atuisunut Siunnersuisoqatigiit

Kalaallit Nunaanni Ilinniagaqartunut Siunnersuisoqatigiit

Økonomat peqatigiiffiat

Issittumi Avatangiisinut nakorsaatinullu qitiusoqarfik (Center for Arktisk Miljømedicin)

Danmarkimi Avatangiisinut misissuisoqarfik

Nuuk Imeq A/S

Peqqinnissamik Nakkutilliisoqarfik

Inuussutissat pillugit Siunnersuisoqatigiit

Peqqissaasut Kattuffiat